Radom, dnia 27-go Maja 1938 r.
ראדאם, פרייטאג כ"ו אייר תרצ"ח
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבן

פאראנהע פארבערייי
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוסטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

3 צענטראלער יודישער האנדווערקער-פערבאנד אין פוילן 3
אפט. אין ראדאם, רוויינסקע 1.

שבת דעם 28 מאי 1938 י. פינקט. 4 נאכמיטאג אין אייגענעם לאקאל רוויינסקע 1 קומט פאר

א וואהל = מיטינג

מיטן אנטייל פון פאלגענדע חברים:
ח' **דעמסקי** (פון ווארשע) און ח"ח איידעלבוים, ח' בערקאוויטש,
ח' זילבערשטרום דוב, קארמאן, ראזענבוים.

3 אלע האנטווערקער, קליינהענדלער און ארבעטס-מענשען
שטימען און אגיטירען פאר די ליסטע נום. 3 3

Mądrzy bramini, których słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą, że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie
Chyba, że świetne gilzy „Dla Znawców" doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w świecie

א הערצליכען מזל טוב אונזער בעסטען פריינד
אהרן גאלדבערג און **פרוי**
ווי אויך דער פאמיליע **לעסלאו**
צו דער פערלאבונג פון זייערע קינדער
אברהם און גושע
ווינשען פיעל גליק
א. מענסליק און **פרוי**

ווילט איהר טרעפען א געווינס, קויפט גלייך א לאס צו דער 1-טער קלאס, 42-סטע לאטעריע, אין דער בעוויסטער קאלעקטור

ל. ה. ראזענבלום זשעראמסקי 23

דאו עס זענען לעצטענס געפאלען פאלגענדע געווינסטן
נום. 92819 — 10,000 זלאטעס
" 45811 — 2000 "
" 92,845 — 1000 "

די אלע וואס האבען אנטייל גענומען אין אבגעבען דעם לעצטען כבוד
אונזער אונפערגעסליכען מאן און פאטער

ר' שלמה בראטט נ. ע.

דאנקען מיר פון טיפסטען הארצען.
די אין טיפען טרויער-פערבליבענע
פרוי, זיהן טעכטער, שניר, איידימס.

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! —פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 19-70
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

KINO APOLLO

נאר 3 טעג!
גרויסער פערדאפלטער פראגראם
אלס 1-טער פילם דאס בערימטע מייסטערווערק
SARATOGA
מיט זשאן הארלאו און גלארק געבל
אלס 2-טער פילם
WIOSNA ZAKOCHANYCH
אין די הויפט - ראלן
Anite Luise, Oliwia de Hawilland

KINO APOLLO

שבת 1 און 3 אז. זונטאג 12 און 2 אז.
פערדאפלטער פריהמארגען פראגראם
אלס ערשטער דער בערימטער פילם
ZBIEG z SAN QUENTIN
אלס צווייטער פילם
24 שעה ליבע
מיט בעטטי דאוויס
Od poniedziałku b. m.
? ? ?

צענטראלער האנדווערקער-פערבאנד איז פוילען
אבטיילונג אין ראדאם רווינסקי 1 קאמוניקאט

שבת דעם 21 מאי איז אין האנד-ווערקער-פערבאנד רווינסקא 1 פארגע-קומען א חברים-פערזאמלונג געווידמעט די וואהלען צו דער קהלה אין ראדאם.

געעפענט די פערזאמלונג האט חבר חיים קארמאן און נאך א קורצען אי-בערבליק וועגן דער בעדייטונג פון דער האנדווערקער-ליסטע פאר וועלכע מען דארף אגיטירען און שטימען, ער-טיילט ער דאס ערשטע ווארט דעם חבר איידעלבוים, וועלכער ווייזט אן אויף די פערגאנגענע קאדענצען פון די האנדווערקער-פרנסים אין דער קהלה און זייערע לייסטונגען. ביי די שווער-סטע בעדינגונגען, געפינענדיג זיך שטענדיג צווישען האמער און שמיד, איז דאך געלונגען א דאנק די וואכ-זאמקייט און אונערמידליכע ארבייט פון די האנדווערקער-פרנסים, צו שאפען צוויי אונגעהויער-נוצליכע אינסטיטוצ-יעס, נעמליך: די גמילת חסד-קאסע ביי דער קהלה און די פאך-דערגענצונג'ס-קורסען פאר לערן-יונגלעך.

עס רעדען נאך די חברים פעלדמאן, ווינשטאק און ראטבלאט און די פער-זאמלונג נעמט אן איינשטימיג מיט חברישער איבערגעגעבענהייט צו אגי-טירען און צו שטימען פאר דער ליסטע נום. 3.

אויף ענגליש
איז בעלל דער טייטש א גלאק

בעלל - טהיי
די טהיי
מיט'ן גלאק
בעזיצט אלע מעלות פון דער וועלט-בעריהמטער ענגלישער טהיי
א וואונדערבארען געשמאק,
סובטעלען ארא[illegible]
און איז דערצו זעהר שפארזאם

HERBATA Z DZWONKIEM
BELL-TEA

עפענטליכע דערקלערונג.

(קאמוניקאט)

אין „ראדאמער קעלצער לעבען" פון 19 ד. ח. איז געווען געדרוקט א פעסט-שטעלונג וועגן א בלאק פון פועלי-ציון מיט פראפעסיאנעלע קלאסן-פעראיינען.

אין הסכם מיט די באשלוסן, וועלכע זענען אנגענומען געווארן אויף אונזערע לעצטענס-פארגעקומענע פעראיינס-פער-זאמלונגען, דערקלערען מיר, אז מיר בעקער, שטעפער-ארבעטער און סאצ-יאליסטישע האנדווערקער, האבען נישט קיין שום געמיינזאמעס אלס פראפעס-יאנעלע קלאסן-פעראיינען מיטן בלאק פון פועלי-ציון, און, אז אין טאג פון 29 מאי שטימען מיר אלע ווי איינער פאר דער ליסטע פון בונד, פאר נום. 4

פערוואלטונג פון פראפ. קלאסן-פעראיינען אין ראדאם, בעקער, שטעפער און סאציאל. האנדוו.

Wyrazy najszczerszego współczucia
p. HELI
i Rodzinie BLATT
z powodu przedwczesnej śmierci Ich
B. P.
OJCA
i MĘŻA
składa
K. Goldberg.

געסט אויף יום-טוב.

אויף שבועות קומט קיין ראדאם די בעקאנטע ארטיסטין אסתר פערעלמאן מיט איהרס א גוט צונויפגעשפילטען אנ-סאמבל.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דער פאמיליע בלאט
צוליב'ן טויט פון זייער מאן און פאטער, אונזער שכן
שלמה בלאט נ. ע.
זאלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.
משה רובינשטיין און פאמיליע ישראמסקי 30

מיר גראטולירען הערצליך
דעם ה' זיסקינד לעסלאו און פרוי
צו די תנאים פון זייער טאכטער
פרל. גוטשע מיט ה' אברהם גאלדבערג
א גליקליכען צוזאמענבונד דעם פערלאבטן פאר'ל
און נחת די עלטערען
צמח בוימאן און פרוי

א הארציגען מזל-טוב ווינשען מיר דעם ה'
אהרן גאלדבערג מיט זיין וו. פרוי
צו דער פערלאבונג פון זייער זוהן
אברהם מיט פריילין גוטשע לעסלאו
צבי פאגעלמאן און פאמיליע.

Kochanemu kuzynostwu
Teofili i Zyskindowi Leslau
z intencji zaręczyn Ich córki
Guci z p. Abramem Goldbergiem
wiele pociechy i szczęścia życzą
Cwajfusowie

מיר גראטולירען הערצליך דעם ה' ברוך ניימאן עם פרוי
צו דער האכצייט פון זייער טאכטער
מאניע מיט ה' יוסף ביטטער
דעם יונגען פאר גליק און צופרידענהייט און די עלטערען נחת
פסח פוקס און פרוי

פראגרעסיווע האנדווערקער און חלוץ בעל-מלאכה
ווישאלדא 10
שבת דעם 28 מאי פינקטליך 2 א זייגער נ. מ.
קומט פאר אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
א מיטינג
— געווידמעט די קהלה-וואהלען —
מיט'ן אנטייל פון א. סאלבע פון ווארשא מיטגליד פון צ. ק. ח"ח אדוו. חלוץ בעל-מלאכה. עס וועלן אויך ארויסטרעטען ארטיגע חברים. איינגאנג פריי.
שטימט אלע ווי איינער פאר דער ליסטע נום. 1
אונזערע קאנדידאטען זענען: שלמה פישמאן, משה בארמייסטער יעקב ווינגארט, צמח בוימאן, איטשעלע זילבערשטרום.
דער וואהל-קאמיטעט

פעראייניגטע ליסטע פון די האנדווערקער און החלוץ בעל מלאכה אויף ווישאלדא 10

(קאמוניקאט)

ביי די פראגרעסיווע האנדווערקער אין ביים החלוץ בעל מלאכה אויף ווישאלדא 10 קומען א גאנצע וואך פאר פארוואהל-פערזאמלונגען, אויף וועלכע ס'ווערען כסדר געפאסט רעזאלוציעס צו בעטייליגען זיך מאסענווייז אין די וואהלען צו דער קהלה און צו אגיטירען און צו שטימען פאר דער פעראייניגטע ליסטע, וואס טראגט דעם נומ. 1. די דאזיגע ליסטע איז באמת ראוי געשטיצט צו ווערען פון אלע האנדווערקער און נאציאנאל-יודישע וועהלער, וועלכע מ'קאן נישט פערבלענדען און וועלכע ווייסען אפצושאצען די עהרליכע, איבערגעגעבענע ההוסר, וואס פיגורירען אויף אונזער ליסטע נומ. 1

דאס יודישע ראדאם ווידער ערב נייע קהלה-וואהלען.

צוויי טעג טיילען אונז אב פון די וואהלען צו דער קהלה. שוין איבערמארגען, זונטאג, וועט זיך פונאנדערשפילען דער כוחות-פערמעסט צווישען די פערשידענע פארטייען, ארגאניזאציעס און פעראיינען, וועלכע פרעטענדירען אויף פרנסים-מאנדאטען. דער טאג פון 29 מאי איז פאר ראדאם אלענפאלס א וויכטיגע דאטע. קודם כל איז אונזער שטאדט א יחיד במינה, וויל זי געהט איינציג און אליין אין דעם טאג צו וואהלען פון א קהלה. אין דער מדינה פוילען איז ראדאם אויסגעטיילט געווארען פון אלע שטעדט אויף אויסצוּוועהלען זיך מנהיגים, אפיציעלע רעפרעזענטאנטען אין דער קליינער יודישער זעלבסטפערוואלטונג, וואס הייסט קהלה. חוץ דעם איז דא נאך א טעם, וואס פערגרעסערט דאס חשיבות פון אט דעם טאג און דאס איז, וואס די יודישע עדה קלייבט אליין אויס פון זיך איהרע שלוחי-ציבור, געבענדיג זיי כח הרשאה צו רעדען אין איהר נאמען אזוי כלפי פנים און אזוי כלפי חוץ. דאס איז פאר ראדאם שוין באלד געווארען א נייע זאך, מחמת א רייהע יאהרען ווערט דא אנגעווענדעט דער סיסטעם פון א נאמינירטער גמינע-פארשטעהערשאפט. דורך דער צייט זענען וואהלען וואס אנ'אמת יא פארגעקומען, מען האט געוועהלט פרנסים אזוי ווי מען איז זיך נוהג אין אלע שטעדט, נישט מעהר פון די וואהלען און אזוי פון די געוועהלטע איז גארנישט געווארען. זיי זענען נישט דערגאנגען צו זייערע אמטען און אויף זייערע ערטער זענען געקומען נאמינירטע דאזרעס. אזוי איז שוין געווארען א מנהג אין ראדאם, און מ'קאן זאגען, אז די דאזיגע שטאדט האט געשלאגען רעקארד אויפן געביעט פון נאמינירטע גמינעס.

פארוואס דאס איז אזוי, וועט אייך זאגען אפילו א קינד אין דער וויעג, ס'שטעקט נישט אין דעם קיין הויך-פאליטיק און אויך קיין סודות זענען דא נישט פערבארגען. די זאך איז קלאר ווי דער טאג און פאר אלע אזוי בעוויסט, אז שטענדיג זאגט מען פאראויס נביאות וואס פאר א מזל די וואלן וועלען האבען. אפילו יעצט זענען אויך דא אזעלכע אפיקורסים, וואס זאגען דאס זעלבע און זיי האבען אפילו שוין אבגעשפראכען פאר אנ'עין-הרע...

ס'איז איבריג איבערצומישען די גאנצע ראדאמער „היסטאריע" פון ערשטען בלעטעל אן און ס'וועט גענוג זיין בלויז צו דערמאנען, אז אין ראדאם האט זיך געשאפען א ספעציפישע לאגע, וואס קהלה-וואהלען מיט רבנות געהן צונויפגעפארט, זענען איין שטיק, סאמע מקשה און די דיפלאמאטישע קונסט בעשטעהט נאר אין דעם, וואס מען רעדט עס נישט אדויס צוזאמען אין איין אטהעם, אבער אלע שטויסען זיך שוין אן און ווייסען אויסגעצייכענט, אז דאס איז א צווילינג. לפנים אפערירט מען מיט וואהל-לאזונגען, מען איז גזהר און אויסגעהיטן צו דערמאנען מיט א ווארט, מיט א ווינק אפילו, אז דא געהט אין שפיעל רבנות, אבער ס'איז „א כיד פאר גאנץ בראד", אז דאס איז דער הינטערשלאק פון די וואהלען און אפשר נאך מעהר: ס'איז דער שם-המפורש, דער דינאמישער טרייב-כח, וואס שטויסט די וואהלען צו מעהר בעוועגליכקייט, צו מעהר אמביציעזער ריהרעוודיגקייט. די קהלה-וואהלען זענען בלויז די ראהמען, די אפיציעלע זייט, אבער דער אינהאלט, דער תוכן אין אויסגעפולט מיט עפעס אנדערש, מיט די שטרייטען ארום רבנות. און דאס איז טאקי די מאגנעטישע ווירקונג, וואס מאכט פון די קהלה-וואלען מעהר ווי געוועהליכע וואהלען. דאס בעהאלטענע, דאס נישט דערזאגטע, דאס נישט אפיציעלע — דאס דווקא לאקט און רייצט.

די ראדאמער קהלה-וואהלען ווערען אזוי-ארום א שם-דבר זאגאר אויסער די לאקאלע גרעניצען און נעמען על פי רוב אן א סענסאציאנעלען כאראקטער, ווען די גאנצע ארבייט געהט לבטלה און פון געוועהלטע קומען ארויס נאמינירטע. דאן ווידער געשעהט א מאדנע זאך: אזוי ווי עס האט זיך געקאכט און געז'רעש'ט בעת די וואהלען, אזוי ווערט שטיל, ווען עס בעווייזען זיך די פון דער מאכט בעשטימטע און הויבען אן פערוואלטען מיט דער קהלה-ווירטשאפט. דאן געפינען זיך א סך ראדאמער יודען וואס זענען צופרידען פון אזא צושטאנד, פון א סטאטוס-קוואָ-צושטאנד, וואס דער האט נישט געווינען און יענער האט נישט פערשפילט. אויף אזא שטימונג קען מען אנטרעפען אפילו צווישען די קעמפפערישע רייהען. דאס נעמט זיך טיילווייז פון קאמפ'ס-מידקייט, פון אפאטיע און טיילווייז פון סטראטעגישע אויסרעכנונג; מען שווייגט אזוי לאנג ביז מען דערווארט זיך אויף א גינסטיגע געלעגענהייט און מען רייסט איבער דעם וואפענשטילשטאנד. דאן ענדיגט זיך די קאדענץ פון די נאמינאטען און מען טרעט אריין אין דער פאזע פון וואהלען.

אזוי איז אויך געווען דאס איצטיגע מאהל. עס קען אפשר זיין, אז אויך איצט זענען דא אזעלכע, וואס זענען נישט צופרידען, וואס מ'געהט שוין ווידער צו וואהלען און וואלטען בעשטאנען, אז די נאמינירטע זאלען ווייטער בלייבען זיצען. ס'קאן דאס אויך זיין. אבער יענע געהען געוויס נישט ארויס פון דער זעלבער הנחה וואס אדוו. פעניגשטיין, וועלכער האט זיך אזוי בעגייסטערט אין טריבונאל, אז ער איז שטאלץ, וואס ער רעפרעזענטירט די נאמינירטע גמינע. אויב ס'זענען דא אזעלכע יודען אין ראדאם, וואס ווען מ'פרעגט זיי וואלטען זיי געלאזט דעם מצב אזוי ווי ער איז איצט — א נאמינירטע גמינע — אויב ס'זענען פאקטיש דא אזעלכע, איז עס דערפאר, וואס לויט זיי איז בעסער, נישט אהין, נישט אהער, נישט קיין פרידען, נישט קיין קריעג, אבי שטיל איז און עס חזר'ען זיך נישט איבער די אמאליגע קאמפען. אבער דאס איז אויך נישט קיין לעזונג. דאס איז אנ'אויסוועג אויף דערווייל, וואס קען אבער נישט אייביג דויערען. א קהלה קען נישט אויסלעבען די יאהרען מיט נאמינירטע פערוואלטונגען. אויך די מאכט, ווי מען זעהט יעצט, איז נישט געניגט צו סטאביליזירען אזא צושטאנד. און ס'איז אויך פערשטענדליך ביז גאר, וואס קיין איינער פון דער יודישער בעפעלקערונג קען נישט האבען דעם מוטה צו זאגען אויפ'ן קול, אז ער איז געגען וואהלען. יעדער איינער פיהלט, אז דאס איז א גערעכטע זאך, ס'איז דער איינציג-דעמאקראטישער וועג דורך וועלכען דער דעת הקהל קומט צום אויסדרוק. ס'בלייבט נאר צו ווינשען, אז דער דאזיגער אופן פון אליין בעשטימען און אויסוועהלען א קהלה-אנפיהרערשאפט, וואס איז אין זיין מהות דאס דעמאקראטישסטע, דאס יושר'דיגסטע, וואס קען נאר געבען — זאל נושא פירות זיין אזוי אין א טרעפליכער אויסוואהל פון מענשען, וואס זאלען ענטשפרעכען די אויפגאבען פון דער קהלה און זיין מסוגל צו שעפערישע געזעלשאפטליכע ארבייט, ביי א גלייכצייטיגע גרויסע מאס אחריות. און אזוי אין דער הינזיכט פון אריכת ימים, אז ס'זאל ווידער נישט געשעהן קיין מכשול און די געוועהלטע זאלען נישט מוזען בלייבען זיצען אין דער היים.

הכל תלוי ברבנות — זאגט די שטאדט — אויך דאס מזל פון די איצטיגע וואהלען איז אבהענגיג אין דער לעזונג פון דער רבנות-פראגע. מ'הערט אומעטום לערנען א ממה-נפשך: וועט הרב קעסטענבערג געווינען אין טריבונאל, וועלען די וואהלען בלייבען וואהלען, דאן מעג דער ה' יונה זילבערבערג זיין אפילו פרעזעס און ראש-הקהל. ס'איז דער העכסטער טריבונאל און ס'איז אויך דער העכסטער פסק, וואס דערויף איז נישטא קיין שום אפעלאציע און ממילא איז דער קרוב 25 יעהריגער קאמף געענדיגט און דער ענין איז ערלעדיגט לעולם ועד; אלא ווידער נישט און ס'גטשעהט אנדערש, איז די נייע געוועהלטע קהלה אויך איינגעשטעלט... דאס זאל געשעהן דערפאר, וואס דאן קאן געמאלט זיין אז די נייע ק ה ל ה זאל וועלען צווישען אנדערע פראגען אויך אהעקשטעלען אויפ'ן סדר-היום די רבנות-פראגע כמקדם. און פון דאנען קען טאקע קומען דער קץ, נישט דער קץ משיח, נאר גראד פערקעהרט, אז די נייע פרנסים זאלן צוריקגעהן אין גלות אריין... מ'וועט שוין דאן אויסגעפינען א פגם אין דער וואהל-כשרות און ס'וועט זיין הכל בטילין ומבוטלין.

אט אזעלכע פשט'לעך הערט מען איבעראל. ס'קאן זיין אמת, ס'קען זיין נישט אמת. ס'קאן אלץ זיין. מיר ווילן פונדעסטוועגען גלויבען, אז וואס ס'זאל נישט זיין און ווי אזוי ס'זאל נישט זיין, וועט אויף דער איצטיגער קהלה יא שורה זיין די ברכה פון אריכת ימים. דערפאר רעדען פאלגענדע אומשטענדען: ערשטענס וואלט מען ווידער אמאהל דאן געמוזט זיך אומקעהרען צום נאמינאציע-סיסטעם און דאס איז שוין דאכט זיך, א ציגעגעסענע זאך. ווארום ווי לאנג איז דער שיעור צו געהען אויף אזא וועג בעת געוועהלטע פרנסים זענען פארגעזעהן פון געזעץ, זענען לעגאל און שטעהען בשום אופן נישט אין קיין שום קאליזיע צו די תקנות פון דער גיארדענטער קאנסטיטוציאנעלער געזעצגעבונג. נאמינאטען האבען נאר אנ'ארט אין אנ'אויסנאהמ'ס-פאל, אבער אויסנאמען זענען דאך נישט אייביג און פון א יוצא מן הכלל קען מען דאך נישט איינפיהרען א כלל אויף שטענדיג; צווייטענס, אין ערגסטען פאל וועט די נייע קהלה געהן צו א דין-תורה, ווייל אזוי האבען זיך פערפליכטעט די קאנדידאטען פון די שטארקסטע ליסטעס, וועלכע האבען שאנסען דורכצוגעהן און געוועהלט צו ווערען אלס פרנסים. און ביי א דין-תורה, צי ביי רבנים, צי ביי רביים, איז נאך גאנץ ווייט נישט בעוואוסט דער גורל און די ענטשיידונג פון ראדאמער רבנות.

ס'איז אויך נישט גענוי בעוויסט וואספערע שטעלונג ס'וועלען פערנעמען די פרנסים פון „בונד" און פועלי-ציון צו דער עוועטועלער רבנות-פראגע. ס'קאן געמאלט זיין, אז די סאציאליסטישע פרנסים וועלען מיט זייער צאהל בילדען א וואגיגען כח און די רבנות-פראגע, וואס וועט אפשר נישט זיין פאר זיי אקטועל, וועט בלייבען אזוי ווי זי איז.

אבער וואס האבען מיר צו רעדען. וואס ס'וועט זיין שפעטער. צו וואס פערלויפען דעם מארגענדיגען טאג און טרעפען, וואס פאר א סיורפריזען ער קען ברענגען, אז ס'איז גענוג דאס, וואס מיר ווייסען שוין יעצט. און דאס וואס מיר ווייסען יעצט, נישט אנקומענדיג צו קיין נביאות און טרעפענישען, איז דאס, אז די גמינע ליגט אין חורבות. זי פערמאגט נישט קיין איין גאנץ אבר און די נייע געוועהלטע פרנסים וועלען מוזען זי איבערבויען, אנהויבענדיג פון פונדאמענט אן. מען מוז זיך איינשפאנען פעסט צו דער ארבייט אום די חורבה צו פערוואנדלען אין א שענעם בנין. בענוצענדיג זיך מיט'ן לשון פון מליצה, קען מען זיך אויסדריקען, אז די נייע פרנסים וועלען מוזען אליין טראגען ציגעל, ליים און קאלך. זיי וועלען זיך געוויס נישט דערשרעקען, ווייל זיי ווייסען אליין, אז דארט שטעהט נישט פאר קיין האניג צו לעקען.

מיר פערשפארען איצט אנצווייזען אויף די אויפגאבען פון די פרישע פרנסים, ס'איז יעצט נישט די צייט. ס'איז פריהצייטיג און חוץ מזה איז בכלל נישטא אויף וואס אנצוּווייזען, ווייל אלץ פעהלט. די ראדאמער גמינע נויטיגט זיך אין א גרונדליכען רעמאנט, הן אויסערליך און הן אינערליך. אפילו די ווענד בעטען זיך מ'זאל זיי א ביסעל אבקראצען און געבען זיי א שטיקעל בכבוד'דיג פנים.

נאר א וואזשנע ירושה וועלען איבערנעמען די, וואס וועלען איבערמארגען געוועהלט ווערען. דער ערשטער קבלת פנים וועלען זיי האבען פון די אהן א שיעור בעלי-חובות. ס'איז זיי בנאמנות ארום און ארום נישט מקנא צו זיין. זאל זייער אויסוואהל דעריבער אויספאלען אין א גוטע מינוט און זאלען זיי בעווייזען ארויסצושלעפען דעם קהלה-וואגען פון טיעפען זומפ. אדרבא, דאס ווינשט זיך יעדער, וואס וויל זעהן די קהלה א געזונטע, א נארמאלע, א פינאנציעל-סאנירטע און א פראגרעסיוו-וועלטליכע אויפגעבויטע. דאס איז ביי אונזערע ספעציפישע און קאמפליצירטע פערהעלטענישען אין ראדאם אנ'ארבייט פון נישט קיין דורכשניטליכען פערנעהם, ממש א גרויסער נסיון שטעהט זיי פאר די נייע-אויסגעוועהלטע, וועלכע מיזען בעזיצען א סך ענערגיע און א שטארקען ווילענס קראפט. אבער לאמיר האפען, אז ס'וועט זיך זיי איינגעבען.

אפשר וועלען זיי זיין די, וואס וועלען בעווייזען אויפצובויען א נייע גמינע, — א נייע א קהלה אויף נייע יסודות, אין אנ'אטמאספערע פון רוה און פרידען.

אפשר וועט זייער מזל זיין א בעסערס, אפשר, אולי ירחם.

אן ארטיגער.

3 וואל-בלאק 3
פון צענט. יוד. האנדוו. פערבאנד
אין ראדאם, רווינסקא 1.

וועהלער!

אין דעם יעצטיגען ערנסטען מאמענט, ווען יעדע איינציגע שטים דארף דעצידירען איבער'ן גורל פון דער יודישער קהלה, דארף זיך יעדער אפגעבען א קלארען דין וחשבון.

אויב דו ווילער ביזט פעראינטערעסירט, אז דער תהו ובהו, וואס הערשט אין ראדאמער קהלה-לעבען זאל שוין ענדליך פערשווינדען און עס זאל זיך אנהויבען א תקופה פון שעפערישער ארבייט לטובת די יודישע פאלקס-מאסען, און עס זאלען צוריק אויפגעבויט ווערען די אלע געזעלשאפטלעכע און נוצלעכע אינסטיטוציעס פאר דער גוטסקייט פון דער יודישער בעפעלקערונג — דאן דארפסטו דיין שטים-צעטל אפגעבען אויף די איינציגע ווירטשאפטלעכע ליסטע **נומ. 3**

אויף אונזער ליסטע נומ. 3 פיגורירען אזעלכע עהרליכע און מוטיגע טוהער, וועלכע האבען נישט אין זינען קיין אייגענע אינטערעסען, אמביציעס און פארטייאישע צילען, ווי די אלע אהן אויסנאהם אנדערע ליסטעס, וואס זענען נאר אויסען צו פערכאפען די מאכט, צו בעזעצען „איי-גענע" מיט קהלה-פאסטענס, צו פערשווענדען הונדערטער טויזענדטער זל. אויף גארנישט.

די זעלבע לייט פון די אנדערע ליסטעס האבען אויך בעוויזען, אז זיי זענען נאר פעהיג צו רואינירען, צו צוברעכען, אבער נישט צו שאפען און בויען.

קיין איין שטים פאר די צושטערער פון דער האנדווערקער מחנה! קיין איין שטים פאר די, וועלכע שפעקולירען אויף דער פעראָרימונג פון יודישען בעל-מלאכה, פאכענדיג מיט דער דעמאגאקלעס שווערד פון חמישה עשר קאמיטעט מיט דער קאסע!!!

לאזט אייך נישט פערפיהרען פון די אונווירדיגע אגיטאציעס און דעמאגאגיע.

געדענקט, אז די איינציגע עהרלעכע, ווירטשאפטלעכע ליסטע איז **נומ. 3.**

אלע ווי איינער גיבען אב די שטימען פאר די ווירטשאפטלעכע ליסטע **נומ. 3!**

ווילט איהר עס זאל נעמען א סוף צו דעם ברידער-קאמף — ווילט איהר ס'זאל אויפהערען מסירות, האס, קנאה, שנאה א. א. וו. — ווילט איהר, אז ס'זאל צוריק אויפלעבען אלע געזו. אינסטיטוציעס. —

ווילט איר דערהאלטען די איינציג-עגזיסטירענדע פאך-דערגענצונג'ס-שול ביי דער קהלה, שטימט פאר נומ. 3 — ווילט איר קעמפען פאר א שטארקע און מעכטיגע האנדווערקער-ארגאניזאציע, וואס זאל שאפען דעם יודישען בעל-מלאכה כבוד און אנזעהן — שטימט פאר נומ. 3.

אונזערע הויפט-קאנדידאטען זענען:

דער לאנגיאהריגער פרנס און בעוואוסטער כלל-טוהער

ר' **ישראל פעלדמאן, חיים יוסף ראטבלאט**
יחיאל גאלדבערג און אנד.

שטימט און אגיטירט נאר פאר די עהרלעכע יודישע האנדוו. ליסטע וועלכע האט אונטער זיך א עגזיסטענץ פון 30 יאהר דאס איז די ליסטע נום. 3

סטארשי פון פעראייניגטען	בעקער-צעך		**א. האך**
"	"	מעטאל-צעך	**י. פעלדמאן**
"	"	קאמאשענמאכער-צעך	**ש. פרידמאן**
"	"	סטאליאר-צעך	**מ. שטאנקער**
"	"	שוסטער-צעך	**י. בליימאס**

ארגאניזירטע גרופע שניידער ביים יודישען האנדווערקער-פערבאנד, רווינסקא 1 — **ש. ווינשטאק.**

וואל-קאמיטעט
ביים יוד. האנדווערקער-פערבאנד אין ווארשא
אפט. אין ראדאם, רווינסקא 1.

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. t. „Americanka"
L. Wajsbrodt Rynek 16.

מאכט בעקאנט דאס ג. פובליקום, אז אין די פון ניי-יאהר געעפענטע
צוקערניע און **היגיענישע בעקעריי**
רינעק 16 אין געהעלב **רינעק 14**
און אין דער יוד. צוקערניע **„אמעריקאנקא" טראאוגוסא 62**

בעקומט מען יעדען טאג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען פערשידענע געשמאקע טשאסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.

ס'איז צו בעקומען שטענדיג טארטען מערצ-פאנאווע פון 1.50 און אלץ ווערט אויסגעארבייט דורך א פאכמאן מיט א לאנגיאהריגע פראקטיק. אלע מינים געבעקסען ווי לוקסן, בילקעלעך, טשאסטעס, וואפלעס, הער-בעטניקעס, טארטען, באקאלעס רעספראייע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מיגדאלאווע ארטיקלען אין פרייטאג — חלות

עס ווערן אויך אנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קינצערטען שאקאלאד פון פערשידענע פירמעס און הונדערטע צו ביליגע פרייזען.

6 צו אלע יודען 6
אין ראדאם.

מיר יודישע קצבים אויף וועמען ס'איז געפאלען די שווערע אחריות אב-צוהיטען דאס כשרות פון דער יודישער שחיטה מיזען היינט מעהר פון אלע מאל האבען א לעבעדיגען קאנטאקט מיט דער יודישער קהלה, וועלכע איז דער ממונה איבער אלע יודישע ריטועלע ענינים.

צוליב אונזער אייגענעם אינטערעס און נישט ווייניקער אין אינטערעס פון גאנצען יודישען כלל ליגט א חוב, פשוט א הייליגער חוב, אז מיר זאלען זיין אפיציעל פארטרעטען אין דער קהלה.

השובע וועהלער! אונזער ליסטע איז שטרענג אומפארטייאיש און האט נישט קיין שום שייכות מיט דער קריגערייען וועלכע קומען פאר אין אונזער שטאט. די פערזאנען וועלכע פיגורירען אויף אונזער ליסטע גיבען די פולע גווראנציע פאר ערלעכע ארבעט לטובת הכלל. אונזער אויפגאבע איז צו פארבעסערען דעם עקאנאמישען צושטאנד פון די פעראָרימטע קצבים, האנדליאזשים, וואס נעמט נאר ארום די פלייש-בראנזשע בכלל, און די פעראָרימטע האנדווערקער קליינהענדלער בפרט ווי שאפן סובסידיעס און שאפן א האנדווערקער שולע בכדי צו קענען דערהאלטן עקאנאמישע פאזיציעס.

די הויפט-קאנדידאטן פון אונזער ליסטע איז דער לאנג-יאריגער פרנס אין כלל טוער ר' **שמשון גוטמאן** און ר' **יחיאל ישעי' רוטמאן**

וועלכע זענען גוט באקאנט אויף דער יודישער גאס פאר זייער איבערגעגע-בענער ארבייט לטובת די פעראָרימטע מאסן אהן אונטערשיד פון קלאס!

חברים קצבים, האנדווערקער און קליינהענדלער! זונטאג דעם 29 מאי אין טאג וואס איהר דארפט אפגעבען אייער שטים-צעטל **גיט אייך אב א דין וחשבון** ווסמען איהר זאלט אנטרויען אייער גורל פון יודישען קהלה-לעבען

געדענקט, אז נאר אונזערע פארשטעהער ר' **שמשון גוטמאן** און ר' **יחיאל ישעי' רוטמאן** וועלכע צייכענען זיך אויס לגבי די ארעמע מאסן מיט זייער פילאנטראפישע טעטיגקייט.

מיר ווענדען זיך דעריבער צו אונזערע אייגענע חברים, צו די יודישע האנד-ווערקער, און בכלל צו אלע יודען, וואס ווילען עסען כשר פלייש, **צו שטיצען נאר די ליסטע נומ. 6** און אונז מיטהעלפען צו זיין ווי געהעריג רעפרע-זענטירט אין דער קהלה, פון וואס עס קען ארויסקומען נאר א טובה פאר דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג אין אונזער שטאדט.

גזהט אלע ווי איינער מיט **אייערע קרובים** און **בעקאנטע צו די וואהל-אורנע —**
און שטימט פאר דער ליסטע נומ. 6

ערקלערונג.

אויף דעם אנאנאלערישען ארויסטריט צרגיץ פון ה' מ. בארמייסטער האבען מיר צו ענטפערען נאר עטליכע ווערטער: זייט נישט קיין מאראל-פרע-דיגער, ווייל איהר זענט עס נישט, און מאכט נישט דעם אנשטעל פון קיין פיהרער, ווייל איהר זענט נישט דערוואקסען דערצו. איהר זענט בלויז איינער פון די, וועלכע האבען געשטרעבט צו צוברעכן אנ'אלטע פערדינסטפולע האנד-ווערקער-ארגאניזאציע, אבער ס'איז אייך — צום בעדויער אייערן — נישט געלונגען; דאס איז אייער „אקטיוו" און אייער הויפט-ארבייט קומענדיג פון לובלין אהער. אייערע שקרים און אויסגעדראשענע דרשות בעהאלט פאר אייער קאמעראדען, וואס זייער ארבייט בעשטעהט פון ברעכען, פון שטערען, פון חרוב מאכען וואס אנדערע האבען געשאפען און אויפגעבויט. מיט פערמאס-קירטע לייט, מיט אבנארער און דעמאגאגען, ווילען מיר איבערהויפט קיין פאלעמיקעס נישט פיהרען.

פערוואלטונג פון האנדווערקער-פערבאנד רווינסקא 1.

שבת דעם 28 ד. מ. פינקטליך 2 נ. מ.
אין זאל פון ארבעטער-הויז קעלעצקא קראוו
קומט פאר
א גרויסער **וואל-מיטינג** מיט'ן אנטייל פון ארטיגע חברים
און די חברים **וויקטאר אלטער**
הערשל הימלפארב און **זיגאס** פון ווארשא
איינגאנג פריי, קומט מאסענווייז!!

LEKARZE-DENTYŚCI
J. i L. Berkowiczowie
przeprowadzili się
na ul. Żeromskiego 22 tel. 27-26
przyjmują 10–1 4–7

איין אויג האט מעהר גלויבען, ווי צוויי אויערן.

(פאלקס־מעשה'לע)

נאכדערצעהלט פון יוסף זעלקאוויטש

„איין אויג האט מעהר גלויבען ווי צוויי אויערן" — אזוי זאגט די וועלט און — אז די וועלט זאגט שכור, לייג זיך שלאפען — א וועלט איז נישט משוגע.

ווי דער שטייגער איז געווען פון אמאליגע גבירים, האבען זיי זיך איינגעזעצט איידעמעט אויף קעסט. ווער עס האט צוגעזאגט „עולמית" קעסט און ווער נאר עטליכע יאהר — אבער א גביר האט געוואוסט, אז יענע וועלט איז אויך א וועלט און מ'קען נישט אזוי אפלעבען דאס גאנצע לעבען אין נארישקייטען, דער גביר אליין האט נישט געקענט, אדער זיינע גרויסע געשעפטען האבען איהם נישט ערלויבט, אליין צו זיצען און לערנען, האט ער זיך איינגעשאפט אן איידעם און מיט איהם געמאכט א געשעפט, ווי אמאל יששכר מיט זבולונען — יששכר איז געזעסען און געלערנט און זבולון האט געהאנדעלט און איהם געגעבען פרנסה.

דער נדן, וואס אזא יונגערמאן האט געקריגען, איז זיך דערווייל געלעגען אין באנק און האט געוואקסען — געטראגען פראצענט.

איז דאך אבער א שידוך, נישט צו גלייכען, ווי א טשאלענט — מען ווייסט נאר, וואס מען לייגט אריין, אבער קיינמאל נישט וואס מ'וועט ארויסנעמען, פלעגט טאקע טרעפען, אז א נגיד האט זיך איינגעזעצט אן איידעם אויף קעסט און נאך דעם, ווי די קעסט האבען זיך געענדיגט און דער יונגערמאן האט אנגעהויבען צו גיין פאר זיך, האט זיך ארויסגעשטעלט, אז ער איז נישט פאר קיין שום יודען געדאכט, א גרויסער לא יצלח און האט דעם נדן מיט האק און פאק במשך א קורצער צייט פארטאכליעוועט.

און ס'פלעגט טרעפען אויך פארקעהרט: אזא יונגערמאן איז אראפ פון די קעסט, האט אנגעהויבען צו האנדלען און איז אין א קורצער צייט נתעשר געווארן, ס'איז אים נעקומען — ווי מען זאגט, צו צורינען און צו צושווימען.

אזעלכע פאלען זענען אבער געווען זעלטענע און דאס איז שוין געווען מעהר א הצלחה־זאך ווי אייגענע כשרונות, ווייל אין דעם אמת'ן, פון וואנען האט טאקע אזא יונגערמאן, וואס האט דאס גאנצע לעבען געהאנדעלט מיט אביי ורבא'ן געקענט קענען דעם עולם־המסחר פון ווייץ, קארן, פלאקס, אדער וואלד? — האט טאקי דער רוב יונגעלייט אין תחילת געמוזט צאהלען פריצאווע און אזוי איין מאל און א צווייט מאל געצאלט רבי־געלט, ביז זיי האבען געכאפט דעם סטרוי, דעם שניט און זענען געווארען סוחרים און אפט טאקע — גמרא־קעפלעך האבען זיי דאך געהאט — פייערדיגע סוחרים.

האט אין ווארשע געוואוינט א גביר, א קלוגער יוד, וואס ער האט געהאט אן איידעם אויף קעסט, מילא א יונגערמאן איז דאס געווען — זאלען אלע יודישע טעכטער נישט ערגער באמאנט ווערן! שיין און קלוג און געלערנט — מיט אלע מעלות. דער שווער האט זיך ממש נעשפיגעלט אין איהם.

אוודאי וואלט ער נעבען, דער שווער, געוואלט אייביג לעבען און אייביג האבען דאס שיינדעל אין דער שטוב! אבער, אז עס האבען זיך אונטערגערוקט די עלטערע יאהרען און ער האט מורא געהאט, אז איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועט זיין שטוב בלייבען ווי א שיף אהן א רודער, האט ער באשלאסען זיין איידעמס אריינצוציהען אין זיינע מסחרים.

קלוג איז ער געווען דער שווער און האט געוואוסט, אז אזעלכע קעסט־קינדער מוזען על פי רוב צאהלען פריצאווע. האט ער איהם געגעבען עטליכע הונדערט גילדען און אים געשיקט אין א קליין שטעטל אריין, לאמיר זאגען, קיין גריצע, האנדלען.

איז דער יונגערמאן אנגעקומען קיין גריצע ארום פארנאכט. איז וואס טוט אזא יונגערמאן, אז ער קומט פארנאכט אריין אין א קליין שטעטל? גייט ער קודם כל אין בית־המדרש אריין דאווענען מנחה ומעריב, דארט ווערט ער שוין אין איין העגס געוואויר וועגן אן אכסניא, וואו מ'קען אפעסען וויעטשערע און באקומען א נאכט־לעגער.

געליגט זיך שלאפען אין אונזער יונגערמאן קען נישט אנטשלאפען ווערן. מחמת דעם, וואס דאס ערשטע מאל איז איהם אויסגעקומען צו ליגען אויף א פרעמד געלעגער, צי איבער די וואנצן, נישט דא געדאכט, — גענוג — ער האט קיין אויג נישט צו מאכען געקענט אין ער האט זיך קוים דערווארט עס זאל אנהויבען צו טאגען.

און אזוי ווי עס האט נאר אנגעהויבען צו טאגען. האט ער אפגעגאסען נעגעל־וואסער, זיך אנגעטאן און איז ארויסגעגאנגען שעפען א ביסעל פרישע לופט און איין וועג'ס זיך בעקענען מיט דעם שטעדטעל.

געווען איז עס א תחילת זומערדיגער פארטאג. דאס שטעדטעל איז נאך געשמאק געשלאפען, אלע לאדענס זענען נאך געווען פארהעמערט. טראכט זיך דער יונגערמאן:

— „מסתמא האט זיך דער עולם דא נישט וואס צו יאגען" — קיין געלד וואלגערט זיך דא נישט אין די גאסען און עס וועט קיינער נישט אויסכאפען. נעהמט ער זיך דאווענען פון פארענט און געהט ווייטער.

אין איינער אן אפגעלעגענער גאס געהט ער פערביי פאר א הויז. פון וועלכען עס טראגען זיך ארויס הויכע קילות פון צוויי מענשען, ווי זיי וואלטען זיך איבער עפעס געאמפערט. ווערט עס איהם שוין אינטערעסאנט, שטעלט ער זיך אוועק פאר'ן פערמאכטען לאדען און הערט:

— ניין, דו וועסט מיר נישט איינרעדען, אז פון צוויי יאהר אן זאל נישט זיין צוגעקומען מעהר ווי פינפציג טויזענד! — דו ווילסט מיך בע'גזל'ען!

פרע־אדם — ווי קענסטו מיך חושד זיין, אז איך כחיל אפילו דיינס א פרוטה?!

— וואס זאל איך אבער פארט טהון, אז איך האב א פשוט'ן חשבון: אויב יעדע וואך, זאלען מיר זאגען, ברענגט נאר איין איין טויזענד. האבען מיר אויך במשך פון צוויי יאהר א קימא לן פון איבער הונדערט טויזענד, סא ווי אזוי קומט עס, וואס ס'איז נישט מעהר דא, ווי פינפציג טויזענד? — גזלן, רוצח!

אונזער יונגערמאן האט דאס אלץ געהערט און ער טראכט זיך: „או־ווא, מאכט מען דאך דא אינ'ם שטעדטעל יא גוטע געשעפטען! — לאמיר נאנעהמען, אז דער ערשטער איז גערעכט: עס איז נישט מעהר צוגעקומען ווי פינפציג טויזענד דורך צוויי יאהר, איז עס דאך אויך א גאלדען געשעפט?"

בעשליסט שוין אונזער יונגערמאן, ער וועט נישט אוועקגעהן פריהער, ביז ער וועט זיך נישט זעהן מיט די יודען, זיי אויסגלייכען און צוטרעטען אלס דריטער שיתוף צו דעם געשעפט.

לאנג צו ווארטען האט ער נישט געדארפט, ווייל באלד איז ארויסגעקומען איינער פון די צוויי יודען אויפמאכען דעם לאדען און דערזעהענדיג א פרעמדען יונגערמאן האט ער איהם אפגעגעבען שלום־עליכם.

פערשטעהט זיך, אז דער יונגערמאן האט שוין אויסגענוצט די געלעגענהייט און נישט וועלענדיג מעהר אפטרעטען פון דעם יוד, בעט ער איהם שוין, צי ער קען נישט אמאהל ביי איהם בעקומען א גלעזעל טיי.

— א גלעזעל טיי? אדרבא, קומט אריין! אגב האב איך א סכסוך מיט מיין שותף און מיר האבען בעשלאסען זיך צו פערלאזען אויף מענשען, אדרבא, איהר זענט דאך געוויס נישט קיין נוגע.

דער צווייטער האט אויך בעשטאנען אז דער יונגערמאן זאל זיין דער דיין און דער ערשטער האט אנגעהויבען טענה'ן

— מיר ביידע, זענען דא שוחטים פון שטעדטעל. פון יעדער גאנז, וואס מיר שחט'ען. רייסען מיר אויס צו צוויי פעדערען פון יעדען פלעדערוויש און אלע צוויי יאהר טיילען מיר זיך מיט די פעדערען. און היות, ווי זייט דער לעצטער חלוקה זענען די פעדערען געלעגען ביי מיר, איז מיך מיין שותף חושד, אז איך האב פון איהם חס ושלום מעלים געווען פינפציג טויזענד פעדערן—

אז דער יונגערמאן איז צוריק אהיים געקומען און האט זיין שווער דערצעהלט די מעשה, האט איהם דער שווער געגלעט דאס שווארצע בערדעל:

—יא, מיין קינד, ביזט נעבעך א גאנצע נאכט נישט געשלאפען, דו האסט געצאהלט פריצאווע, הייסט עס. דערפאר אבער האסטו דיך אויסגעלערענט זעהר א וויכטיגען כלל, וואס שפעטער אין לעבען וועט עס דיר זעהר צונוץ קומען. —

— „איין אויג האט מעהר גלויבען, ווי צוויי אויערן!..."

„מלמד, מלמד, מלמד"...

(שטיפעריי)

פון אלע יונגעלייט, וואס איך האב געקאנט, האט משה נח געהאט מעהר מזל צו מיידלעך ווי די אנדערע יונגעלייט. און אויב איהר מיינט, אז משה נח איז געווען א וואלדאווינער פארשוין, האט איהר א טעות. משה נח איז געווען קליין געוואקסען, פארמאגט קליינע אויגעלעך, אזוי ווי א מייזעל, קורצע פיסלעך, גלייכע ווי קלעצלעך און ער איז געווען א קנאפער חכם, מען קען זאגען. אז צווישען אלע משה נח'ס פון לאנד איז דער משה נח געווען דער גרעסטער, גאר דער גרעסטער שוטה.

און טאמער מיינט איהר, אז ער האט פארמאגט א געוויסען צויבער, א כשוף צוציהיצען מיידלעך, איז דאס אויך א טעות. פארקעהרט, ער איז דווקא געהען אן אומעטיגער, א טרויעריגער, קיינמאל נישט געזאגט קיין וויצן. טאמער האט ער יא געהאט אן איבעריגע מינוט, פלעגט ער בעסער זיפצען: זיפצען איז געווען זיין גרעסטער פארגעניגען.

און ווייסט איהר פארוואס ער איז תמיד געווען אומעטיג? ווייל זייט ער געדענקט זיך איז ער א אפאלנער יתום; א יתום מיט אלע זיבען זאכען; נישט קיין טאטען, נישט קיין מאמען; נישט קיין שוועסטער, נישט קיין ברודער; אפילו נישט קיין קרובים.

א שטייבל אין דער לופט; א שפענדעל אויפ'ן יב.

דער גאנצער משה נח איז געווען אן איבעריגער אויף דער וועלט.

איצטער קענט איהר דאך אוודאי דענקען, אז ער, משה נח, איז געווען א רייכער בחור? זאג איך אייך, אז ער האט קוים געמאכט א לעבען; נישט מעהר. אפשר, אפשר האט ער געהאט א ביסעל געלד אין א באנק, אפשר; גיכער נישט.

און דאך האט ער געהאט א סך מזל צו מיידלעך; צו שעהנע, צו לעבעדיגע, צו פרעהליכע מיידלעך.

א פנים, אז מיידלעך האבן זיך זייער אייגענעם געשמאק; זייער מבינות.

האט זיך איינמאל, א שעהן מיידעל, א פרעהליכע, א לעבעדיגע, איינגעליבט אין משה נח און זי איז ממש אויסגעגאנגען נאך איהם.

אין איהרע אויגען איז ער געווען דער שעהנסטער, דער קלוגסטער, דער שטארקסטער משה נח צווישען אלע משה נח'ס.

זי האט זיך צוגעקלעפט צו איהם ווי א פליג צו האניג. ער צו איהר איז געווען גלייכגילטיג; בע־מע.

א שלימזל! ער האט אפילו אויך נישט פערשטאנען ווי זיך צו האלטען; ווי צו שפילען די ראלע.

אנשטאט ער זאל איהר פערשאפען פארגעניגען, געהן מיט איהר אין טעאטער, אין א פארק, אין א קאפע. לעבען א טאג, געניטען — האט ער זי געהאלטען אין איין ארומפיהרען אויף די בית־עולמ'ס, וואו זיינע עלטערען ליגען, וואו זיינע פעטערס און מומעס ליגען, און נאר ער האט געלייענט מצבות און נאר ער, האט געזיפצט און נאר ער האט געוויינט.

און זי, דאס פרעליכע מיידעל, פלעגט זיך מיטשלעפען מיט איהם.

פלעגט קומען ראש חודש אלול, איז ער מיט זיין מיידעל ארויסגעפאהרען אויפ'ן הייליגען ארט און אויסגעגעבען א פאר זלאטעס אויף אל מלא רחמימ'ס.

און צווישען איין מלא רחמים און א צווייטען פלעגט משה נח, מיט אן אבלדיגער שטים, א זאג טאן צו איהר, זיין כלה:

— „יא, אסתר'ל, אזוי איז די וועלט, מען קומט פון דער ערד און מען געהט צוריק צו דער ערד; דאס לעבען איז גאר נישט מיט גארנישט; דער פינסטערער קבר שלינגט איין דאס לעבען מיט אלע זיינע פריידען און ליידען. אט דאס איז דער סוף".

און דערביי פלעגט ער מאכען פינקעס און זיך צוכליפען הויך, אויפ'ן קול.

און זי, די שעהנע, די פרעהליכע, ברענענדיגע אסתר, פלעגט קוקען אויף איהר משה נח'ן, אויף די איינגעפאלענע קברים, אויף די אפגעריבענע מצבות און קוועטשען מיט פלייצעס און טראכטען: „א שעהנעם נחת פערשאפט ער מיר"!

און דאך האט זי איהם נישט אפגעלאזט; זי האט איהם געליבט, הייס געליבט.

משה נח איז געווען איהר אידעאל, איהר העלד.

פון א קוש טאן איהר האט ער נישט געוואוסט, ער איז געווען קאלט ווי אייז, נאדיש און שמעוודיג.

איינמאהל איז זי געזעסען מיט איהם

וואָס איז מכח די 400 קילאָ מצות פאַר 360 זלאָטעס.

אַ בריעף אין רעדאַקציע

חשוב'ער ה' רעדאקטאר!

איך בין מסכים מיט אייער גערעכטער שטעלונג, אז געזעלשאפטליכע פראגע קענען נישט בלייבען אונטען וועלכן ס'איז חשד. פאר ריכטיג האלט איך אייער באטייך (צופעליג איז היינט נישט געווען די צייט צו בארירן דעם ענין..) אין „ראדאמער קעלצער לעבען" און פון מיין זייט דערקלער נערן.

די געזעלש. בית-יתומים האט איינגעקויפט ביים בעקער, יצחק ערליכמאן א געוויסן סכום מצות, אויף וועלכן דער זעלבער האט אויסגעשטעלט א רעכענונג פאר דער אינסטיטוציע. די מצות זענען אין דער צייט דערהאלטן געווארען דורך דער פערוואלטער'ן. איך האב דעם רעכנונג דערהאלטן מיט די געהעריגע אונטערשריפטן און הסכם מיט דעם רעגולאמין פון בית-יתומים און די זאך איז נעוויינליך ליקווידירט געווארען.

וואס שייך, אז די געזעלש. „עזרה" האט געדארפט געבן מצות דעם בית-יתומים אומזיסט איז מיר נישט באקאנט ביז'ן היינטיגן טאג. איך האב נישט געהאט וועלכן ס'איז קאנטאקט מיט דער קהלה-פערוואלטונג און איך האב אפילו נישט געזען אזא שריפטליכע אנווייזונג. אגב, גלויב איך האט די קהלה וועגן דעם בכלל נישט דערמאנט.

איך גלויב אין אייער עטיש געפיל, אז איר וועט געבן די דערקלערונג אין בייזוויליגע קאמענטארן, וועלכעס וואלט געווען, אין סתירה צו די אנטשפרעכנדע פארשריפטן פון שטראף-געזעץ. אויס רעזערוו — ווי איר פארשטייט — האב איך געמאכט אן אבשריפט פון מיין בריף.

מיט כבוד

לייזער פישמאן.

מיר געבען דעם בריף אזוי ווי ער גייט און שטעהט. אבער פ'וואלט שוין באלד גוט געווען ה' פישמאן, ווען נישט דאס וואס דער ה' מרדכי לאנגער, א מיטגליד פון בית-יתומים פערוואלטונג, האט פעסטגעשטעלט, אז דער בעקער ה' ערליכמאן האט נישט גענומען און נישט געקענט נעמען קיין געלד פאר מצות פון בית-יתומים, ווייל מצות האט די „עזרה" געגעבען דעם בית-יתומים אויפ'ן אויסדריקליכען פערלאנג פון דער גמינע און אויף איהר חשבון פון די 7000 זלאטעס אויף דער פסח אקציע פאראיאהרן. עס בלייבט אלזא נישט קלאר דער ענין רעכענונג פון ה' ערליכמאן וועגען וועלכען איהר דערמאנט אין אייער בריף, ווייל צו וואס איז נייטיג געווען דער דאזיגער רעכנונג, בעת דער זעלבער, צושטעלענדיג מצות פון דער עזרה פאר'ן בית-יתומים, האט ער געהאט א חשבון מיט דער עזרה און נאר מיט איהר זיך געדארפט אברעכענען.

עס לעגט זיך אויך נישט אויפ'ן שכל, אז ארבייטענדיג אין דער עזרה ביי דער זעלבער פסח-אקציע זאל מען נישט וויסען פון אנ'אבמאך — מען זיין אפילו א מינדליכער - וואס די זעלבע אינסטיטוציע האט געשלאסען מיט דער גמינע. און נאך מעהר אונפערשטענדליך איז, וואס צו דער זעלבער צייט האט איהר אויך געארבייט אין בית-יתומים און ביי ביידע האט געזאלט זיין דער ה' ערליכמאן דער צושטעלער פון מצות.

ס'איז אויך נישט וויכטיג, צי איהר האט יא געהאט א קאנטאקט מיט דער קהלה-פערוואלטונג, צי איהר האט נישט געהאט קיין התקרבות מיט איהר. דאס זאגט גארנישט, ווייל אלס אנגעשטעלטער אין ביידע דערמאנטע אינסטיטוציעס אין איינע און דער זעלבער צייט האט פונדעסטוועגען יא געברויכט האבן אנ'אהנונג פון דער צווייטמאליגער פארציע מצות פארן ב"י.

פון ה' לאנגער'ס רייד, אז דער ה' ערליכמאן האט נישט גענומען און נישט געקענט נעמען קיין געלד פון בית-יתומים פאר מצות, איז צו דרינגען, אז דער לעצטער האט מצות צוגעשטעלט דעם בית-יתומים אויף דער עמפפעהלונג פון דער „עזרה". דאן פרעגט זיך צו וואס און ווער האט גענומען די 360 זל. אויף מצות ביים און פארן בית-יתומים, וויסענדיג, אז מיט מצות איז דער בית-יתומים שוין געווארען בעזארגט פון די גמינע-געלדער?

אגב אין א בעריכט אין „ראדאמער קעלצער לעבען" אויפגעגעבען פאראיארען נאך פסח, באלד נאך דער אקציע, דורך דער עזרה, האט די לעצטע מיטגעטיילט, צוו. אגד. אז זי האט געגעבען מצות אויף דעם ב"י.

אלזא, ה' פישמאן. איהר אלס בוכפירער אין ביידע אינסטיטוציעס ברויכט די זאך אויפקלערן, טאקע דערפאר ווי איהר שרייבט אליין, אז „געזעלשאפטליכע פראגען טארען נישט בלייבען אונטען וועלכן ס'איז חשד".

וואס שייך די בעמערקונגען פון ה' פישמאן, וואס מיר בעריהרען גראד היינט דעם ענין, האבען מיר דערויף א פשוט'ע תשובה: מיר האבען באלד גענומען שטעלונג ווי נאר די זאך איז ארויסגעקומען אויף דער ליכטיגער שיין און בעריהרט געווארען עפענטליך. פארוואס איז היינט נישט די צייט לויט ה' פישמאן צו בעריהרען דעם ענין, דארף ער אונז אויך אויפקלערען.

ה' פישמאן האט אפנים זעהר מורא פאר בייזוויליגע קאמענטארען אויף אזוי ווייט, אז ער סטראשעט אונז מיט'ן שטראף-געזעץ (אין וועלכע שול האט ער דאס שטודירט דעס שטראף-געזעץ?) מיר ווילען איהם פערזיכערן, אז וועגן בייזוויליגקייט פון אונזער זייט קען קיין רייד נישט זיין. מיר טוהען בלויז אונזער חוב, פאדערענטיג א דין וחשבון פון די, וועלכע האבן זיך מיט קהל'יש געלד מתעסק געווען.

און אויב ס'האלט שוין ביים ה' פישמאן ביי סטראשונקעס מיט'ן שטראף-געזעץ, ווען מיר אים איינשפארען א בעזונדערע טרחה און דערצעהלען א כאראקטעריסטישען פאל, וועלכען עס גיעט אונז איבער דער ה' לאנגער.

ה' לאנגער דערצעהלט נעמליך, אז די ביכער פון בית-יתומים און מושב-זקנים זענען געלעגען ביים ה' פישמאן אין שטוב און ערשט נאך א קאמף פון צוויי יאהר, וואס ער האט געפיהרט מיט פישמאנ'ען, האט ער קוים די ביכער ארויסבעקומען פון פישמאנ'ס שטוב און זיי איבערגעטראגען אין דער קאנצעלאריע פון ב"י און מ"ז. דאדורך האט זיך קיינמאהל נישט געלאזט קאנטראלירען ווי אזוי עס ווערען געבוכט אלע טראנזאקציעס. און דא זענען געקומען די ערשטע פירות: מצות. ה' לאנגער האט געוויסט, אז מצות האט געגעבען די גמינע דורך דער „עזרה" און ערשט סוכות ווען די ביכער זענען שוין געווען אין דער אינסטיטוציע, האט ער דורכגעקוקט אלע טראנזאקציעס אין קאסע-בוך און געפונען דריי פאזיציעס ווי מ'האט ערליכמאנען אויסגעצאלט געלד.

אלע אסיגנאציעס פון א גאנץ יאהר זענען פערזעהן מיט דער פאקסימיליע פון פרעזעס אדלער און קאנטרא-אסיגנירט דורך דער דירעקטארזשא פרוי הורוויטש אין דער בעטרעפענדער, ווען מען ס'קומט געלד, בעשטעטיגט אויך אויף דער אסיגנאציע, אז ער האט ערהאלטן; דאגעגען די דריי אסיגנאציעס פון מצות זענען נישט קאנטרא-אסיגנירט פון פרוי הורוויטש און זענען נישט בעשטעטיגט פון ה' ערליכמאן. פרוי הורוויטש האט לחלוטין נישט געוויסט פון אזעלכע אסיגנאציעס.

ה' לאנגער גיעט ווייטער איבער, אז איינמאהל אין א געשפרעך מיט פישמאנ'ען, דורכ'ן טעלעפאן, האט דער לעצטער, ווען ס'איז נישט געפעלען די „פאלעצעניע" פון גאספאדארזש לאנגער, איהם געהייסען געהן ברעכען הענד און פיס און לייב און לעבען.

איז וואס זשע זאגט איהר דערויף ה' פישמאן, נאכדעם ווי איהר אפעלירט צום עטישען געפיהל? און ווי מיינט איהר ה' פישמאן, ברויכען טאקע געזעלשאפטליכע ביכער ליגען אין דער היים פריוואט, צי אין דער קאנצעלאריע פון דער בעטרעפענדער אינסטיטוציע? אדרבא, אפשר וועט איהר אזוי גיטיגס זיין און אונז אין איין וועגס אויך דאס אויפקלערען.

500 זל. „ענטשעדיגונג" פאר א שטיקעל פוטער.

אזא קנס האט געפסק'ענט „ד"ר" קארטשאק פון פשיטיק.

דער בעקאנטער „העלד" ווינצענטי קארטשאק, דער נויעזענ(?) פון דער פשיטיקער ענדעציע, איז איינגעפאלען אין א מיאוס פעקעל. זיין טאכטער האט געקויפט פוטער און פון זעם איז איהם געווארען ביטער.

ומעשה שהיה כך היה:

דא נישט לאנג איז אין פשיטיק אויסגעפיהרט געווארען אזא מסחר. א געוויסע פרוי באכענסקא האט געקויפט ביי א צווייטער פרוי קאריצקא פוטער, וואס האט זיך שפעטער ארויסגעוויזען אלס געפעלשט, ווייל דעווין איז געווען אויסגעמישט ברויט מיט קארטאפעל. נאכדעם ווי די באכענסקא האט געדראהט מיט איבערגעבען די פוטער אין דער פאליציי, האט די קאריצקא פארגעלעגט, אז מ'זאל ערלעדיגען דעם ענין בשלום. די באכענסקא האט געפאדערט פאר דער „זגאדא" 25 זלאטעס און ס'וועט זיין שטיל. די קאריצקא האט איינגעצאהלט דעם ערשטן טאג 5 גילדן און ווען זי איז געקומען אויף צומארגענס צו-צאהלען די רעשט 20 גילדען, האט באכענסקא נישט געוואלט נעמען. סיידען זיי וועלען געהן צו איהר פאטער „סטעמפיען" אויף א „בוררות". מ'איז אוועק צום „טאטען" סטעמפיען און יענער האט ערקלערט, אז די 25 זל. איז בלויז „קנס" פאר שווינדלעריי און איצט מוז די קאריצקא אונטערשרייבען א וועקסעל אויף 200 גילדען, אויב נישט ווערט זי באלד איבערגעגעבען אין די הענד פון דער פאליציי. ווילענדיג, נישט ווילענדיג, האט זי געטוזט אזא וועקסעל אונטערשרייבען.

די קאריצקא איז אבער באלד אוועק צו דער פאליציי און געמאלדען וועגען דעם פאקט. לויט איהרע שילדערונגען ווי אזוי עס זעהט אויס דער „טאטע" פון דער באכענסקא, האט מען פערשטאנען, אז דאס איז נישט קיין אנדערער ווי וויצענטי קארטשאק בכבודו ובעצמו. די קאריצקי איז אוועק מיט דער פאליציי צו קארטשאק'ן אהיים און זי האט טאקע אויף איהם אנגעוויזען, אז ער איז עס דאס, וואס האט ביי איהר אויסגעפרעסט דאס וועקסעל.

דער טאטע „סטעמפיען" און די טאכטער באכענסקא זענען צוגעצויגען געווארען צו גערילכטליכע פעראנטווארטליכקייט. אין ערשטען טערמין איז דער פראצעס נישט געקומען צו ענדע. אויך דעם פערגאנגענעם שבת איז דער פראצעס אבגעלעגט געווארען, ווייל ס'האבען זיך נישט געשטעלט עטליכע עדות. ס'איז בלויז פערהערט געווארען דער פשיטיקער פאליציי-קאמענדאנט כראבאק, וועלכער דערצעהלט ווי אזוי באכענסקא און קארטשאק האבן אריינגעפירט די קאריצקא אין געשעפט פון א געוויסע טישטשינסקא און דא דראהענדיג מיט רעפרעסיעס און פאליציי, האט ער, קארטשאק, געפאדערט פון איר אונטערצושרייבען א וועקסל אויף 200 גילדען. עס האבען דער קאריצקא נישט געהאלפן קיין שום אויסריידן. אויך נישט דאס, אז זי קען נישט שרייבען און זי האט מיט דער הילף פון דער באכענסקאס האנד דאס וועקסל אונטערגעשריבען. עס האט זיך אבער שפעטער ארויסגעוויזען, אז דאס וועקסל אנשטאט 200 זל. איז גאר אויסגעשטעלט אויף... 500 גילדען.

דער פראצעס איז אבגעלייגט געווארען אויפן 18 יוני.

די „בעריהמטקייט" פון קארטשאק'ן האט צוגעצויגען א גרויסען עולם, אויפן פראצעס, וועלכער האט איבערפולט דעם געריכט'ס-זאהל ביז'ן לעצטען ארט.

אר.

פארנאכט אין א פארק און זי האט זיך געבעטען ביי איהם: „משה נח, גיב מיר א קוש", האט ער געענטפערט: „מען טאר נישט; ס'איז נישט געזונט; אין יעדען קוש זענען פערהאן זעקס מיליאן מיקראבען".

האט ער אמאהל דערזעהן ביי איהר א נאקעטע שטיק אקסעל, האט ער באלד אויסגעטהון זיין רעקעל און איהר צוגעדעקט:

— „קענסט זיך נאך, חלילה, צוקילען און קראנק ווערען". — האט ער געזאגט.

איינמאל, אין א זומערדיגער נאכט, ווען דער הימל איז געווען באזעטען מיט שטערן און א זיידן ווינטל האט געפיהרט א שמועס מיט די בלעטער פון די ביימער, איז זי געזעסן מיט משה נח'ן אין א פארבארגען ווינקעלע, ווייט פון מענשענס אויגן, ווייט פון פרעמדע בליקען... דארט האט אסתר באשלאסען צו מאכען א סוף: איינמאל פאר אלעמאל זעהן, צי משה נח איז א מענש צי נישט; צי איז ער א מאנסביל, צי נישט; זי וועט אפשפילען א סצענע ווי א גוטע אקטריסע; זי מוז איהם אויפרייצן: ארויסרופען דעם פיבער פון זיינע בלוטן; דאס פייער פון זיין לייב — זעהן, צי לעבט ער, צי איז ער געשטארבן. אפשר איז גאר משה נח א מיידל, נישט קיין בחור?"

— פלוצים ווערט איהר עפעס נישט גוט. זי פארווארפט די הענט ארום זיין האלז, נעהמט אים קושען, דריקען צו זיך, פארווארפט דעם קאפ, פארמאכט די אויגן, שעפטשעט שטיל: „ליבער משה נח, טייערער, נעהם מיך אויך ארום בעסער, אט אזוי ווי איך דיך... נישט אזוי, אט אזוי... און זי טוליעט זיך צו צו אים נאך שטארקער הי פריהער... און אט... גליטשט זי זיך ארונטער אין גאנצן פון דער באנק אויף דער ערד, שלעפט משה נחן אויך מיט; משה נח איז קאלט ווי א שטיק אייז; ווי נישט אים מיינט מען דאס... זי ליגט אויפן גרינעם גראז און זי ציהט איהם צו זיך ווי מיט צוואנגן... איהר אטעם איז שווער. זי נעמט ארום זיין האלז: „ליב מיך משה נח, ליב מיך, קיינער זעהט נישט, משה נח... און משה נח'ן ארט עס ווי די וואנט... ער רייסט זיך אפ פון איהר און ער האלט אין איין שעפטשען: „אסתר מאך זיך נישט נאריש, פארגעס נישט, אז דו ביזט א יודישע טאכטער. דעק זיך צו, אסתר, וועסט זיך נאך, חלילה, צוקיהלען... די לופט איז דא קאלט... אסתר... דעק זיך צו"...

דא האט איהם אסתר אפגעשטויסען פון זיך מיט כעס און ארויסגערופען מ'ט שפאט: „מלמד"

און ווי אן אונטערגעשאסענע איז זי ארויסגעלאפען פון פארק מיט געוויין.

משה נח איז געבליבען א צוטומעלטער אליין אין פארק אין דער שטילקייט פון דער נאכט.

די שטערן האבען געלויכטען מ'ט א בלויען ציטער; די לבנה האט געשאטען זילבערנעם זאמד צווישן די גרינע בלעטער פון די בוימער, און א ווינטל האט געלייענט קריאת שמע מיט די האלב-פארשלאפענע רויזען.

מנשה נח האט קיין זאך נישט געזעהן, נישט געהערט; ער האט בלויז געהערט אסתר'ס קול, איהר אויסגעשריי: „מלמד"!

ב. ק.

מען גנב'עט אויפ'ן יודישען בית־עלמין שטיקער אייזען פון די קברים־פערצוימונגען.

אויפ'ן יודישען בית־עולם גראסירען נישט ענטדעקטע פערברעכער, וואס האבען זיך גענומען צו שעדיגען מצבות און צו גנב'ענען שטיקער אייזען מיט וועלכע ס'זענען ארומגעצוימט די קברים.

צוויי מצבות פון די פערשטארבענע רייכנאדעל און עהרענבערג האבען די פערברעכער צובראכען. זיי האבען אויך אומגעווארפען 15 מצבות אויפן אלטען בית־עלמין, וואו דער פארקאן איז פונאנדערגענומען געווארען און ביז'ן היינטיגען טאג נישט געווארען צוריק אויפגעבויט.

נאך די מצבה־שענדונג האט די נישט ענטדעקטע באנדע אנגעהויבען ארויסגנב'ענען שטאבעס אייזען, וועלכע בילדען מיט זיך ארומצוימונגען פון די קברים. די דאזיגע שטיקער אייזען האלטען על פי ר'וב דריי מעטער די לענג און דאס גיעט אן אלס סימן די בית־עלמין־אבטיילונג פאר די יודישע סוחרים וואס האנדלען מיט אייזען צו זיין פארזיכטיג מיט די, וואס וועלען זיך ווענדען צו זיי צו פערקויפען אזא אייזען. עס ווערט פון די יודישע אייזען־סוחרים פערלאנגט, אז ביי יעדען אזא פערדעכטיגען פאל, זאלען זיי מודיע זיין דער פאליציי, אדער דער גמינע, וועלכע וועלן אפשר אזוי ארום קענען פאקען די דאזיגע שייקע פערברעכער, וואס שענדן דאס יודישע בית־עלמין אין פיהרען דארט אויס גניבות.

צוליב א נישט געראטענעם לעקעך אויף פסח
איז איין פרוי חושד דער צווייטער אין פער'סמ'ען.

א היגע יודישע בעלעבאסטע, א געוויסע פרוי קארמאן, האט ווי א סך אנדערע בעלעבאסטעס בעשלאסן אנצובאקען א לעקעך אויף פסח. זי האט צו דעם צוועק איינגעקויפט קארטאפעלמעהל אין קאלאניאל־געשעפט פון דער פרוי ב. ווײנטרויב אויפן וואהעל און נאכן ארייננטוהן אנדערע פראדוקטען ווי צוקער און אייער, האט מען דעם לעקעך אריינגערוקט אין אויווען. דער לעקעך איז אבער נישט געגראטען און פרוי ק. איז אוועק צו דער סוחר'טע מיט א טענה בכן אנשטאט קארטאפעלמעהל, האט זי איר פערקויפט סאדע און געוואלט איהר פער'סמ'ען. פרוי ווײנטרויב האט, פערשטעהט זיך, אבגעווארפען אזא בעשולדיגונג און אויפמערקזאם געמאכט דער פרוי קארמאן, אז דער אויווען איז אפשר נישט גוט, אדער זי האט נישט ווי געהעריג אויפגעפאסט די נארמע ביים צוזאמענמישען די באק־עלעמענטען.

פרוי קארמאן האט זיך געהאלטען ביי דאס איהריגע, אז רק די סוחר'טע איז פעראנטווארטליך פאר דער נישט געראטענקייט פון לעקעך. א ווארט צו א ווארט, און מ'האט גערופען א פאליציאנט, וועלכער האט פערזיכט דעם לעקעך און געזאגט מבינות, אז דער לעקעך איז לאקריץ־זיס. דער פאליציאנט איז אוועקגעגאנגען און ביידע פרויען האבען זיך ווייטער געאמפערט ארום דעם לעקעך־פראגע. די סוחר'טע, כדי א סוף צומאכען צום שפארעניש, האט אנגעבאטען דער פרוי קארמאן אומצוקעהרען 20 אייער אלס ענטשעדיגונג. אויך די פראפאזיציע האט פרוי קארמאן נישט אנגענומען און מ'האט ווידער גערופען א צווייטען פאליציאנט, וועלכער האט אויסגעפונען אלס בעסטען אויסוועג אוועקצוטראגען דעם נישט געראטענעם לעקעך אין א לאבאראטאריום, כדי צו מאכען אן'אנאליזע און אזוי־ארום פעסטשטעלען, צי דער לעקעך איז געמאכט געווארן פון קארטאפעלמעהל, אדער פון סאדע.

מ'האט אזוי געטוהן און פאר דער אנאליז איז קודם־כל איינגעצאהלט געווארען 15 זל. און שפעטער איז א סברא, אז דער גאנצער ענין לעקעך זאל אריבער אין געריכט און ס'זאל ווערן דערפון א גאנצער פראצעס,

---

די שווארצע ליסטע ערשיינט ווידער.

מיר האבען שוין געשריבען, אז א דאנק דער אינטערווענץ פון סוחרים־פעראיין איז אבגעשטעלט געווארען דאס פערעפענטליכען די נעמען פון די וואס האבען נישט נעגעבן אויף דער ווינטער־הילף — אויף א שווארצע ליסטע. דער סוחרים־פעראיין האט אנגעוויזען דערויף, וואס ס'איז גאנץ מעגליך, או פיעל יודישע סוחרים זענען נישט בכח צו בעצאהלען די אויף זיי ארויפגעלעגטע בעשטייערונגען, און גלייכצייטיג גענומען אויף זיך אויסצופארשען ווען מ'האט צו־פיעל געשטעלט און דערנאך פארשטעלען אזא ליסטע צום קאמיטעט פון דער ווינטער־הילף.

א געוויסע צייט איז טאקע די שווארצע ליסטע אבגעהאלטען געווארען, אבער די טעג איז זי ווידער ערשינען אויף די שפאלטען פון דער ארטיגער פיילישער פרעסע, וועלכע זאגט־צו צו ברענגען ווייטערדיגע אזעלכע רשימות.

אין דער ווידער־בענייטער שווארצע ליסטע פיגורירען צום גרעסטען טייל יודישע נעמען. אויפ'ן ערשטען ארויספאהר זענען געווען צוויי קריסטליכע נעמען אויף עטליכע צעהנדליג יודישע.

מאגיסטראט ארויסגעשיקט 200 קינדער
אויף דער זומער־קאלאניע אין פאצין.

היינטיגן מאנטאג האט דער מאגיסטראט ארויסגעשיקט די ערשטע גרופע קינדער אויף דער זומער־קאלאניע אין פאצין. די קינדער אין א צאהל פון 200 האבען זיך פערזאמעלט אויפ'ן לעגיאנען־פלאץ (קיעלעכדיגער מארק) און זענען פון דאנען אבגעפאהרען קיין פאצין, אויף לאסט־אויטאס.

צווישען די 200 קינדער איז געווען גאר א קליינע צאהל יודישע.

א דינער אנגעבריהט צוויי מענשען
און דעמאלירט די וואהנונג.

בשעת דעם רעגען שבת אוועגד, וועלכע איז געווען בעגלייט מיט שטארקע דינערען און בליצען, איז א דינער אריין אין דער וואהנונג פון וויקטאריא טאטאר (מאקרא 9). פרוי טאטאר האט בעקומען ערנסטע וואונדען און איה' זוהן יאנוש איז געווארען שטארק אנגעבריהט. אויך די וואהנונג איז געווארען דעמאלירט.

איינמאהל אין 7 וואכען.

ווי אזוי עס זעהט אויס דער פויגעל־דיגער מצב אין דער גמינע, בעווייזט דער פאקט, וואס נאך קנאפע 7 וואכען האט מען געמאכט א „וויפלאטע" אויף די פענסיעס פון די בעאמטע און כלי־קודש. נאך א לאנגען ווארטעניש האבען זיי חלילה נישט בעקומען אויסגעצאלט די פענסיעס פאר דער גאנצער צייט, ד"ה פאר די 7 וואכן, נאר יעדער האט בעקומען צו עטליכע זלאטעס אויף צו דערהאלטען די נשמה אויף דער שפיץ נאז. די לעצטע „וויפלאטע" איז פארגעקומען א וואך פאר פסח און היינטיגען דינסטאג איז געווען די צווייטע און פאר דער צייט פון דער „קורצער" אטהעם־פויזע, וואס האט געדויערט פון פסח ביז שבועות, האט נעבעך כלי־קודש געמוזט פיין אונטערהונגערן און זיך פערבארגען איבערן קאפ אין די שפייז־געוועלבלעך, וועלכע האבן שוין לסוף אבגעשטעלט די קאנטעס אויך.

א חלום מיט א טרויעריגען סוף.

אמאליגע צייטען פלעגען זיך יודישע מאמעס ווינשען צו האבען זיהן תלמידי־חכמים און רבנים; היינטיגע מאמעס האבען שוין פערדאס אנדערע אספיראציעס און ווינשען זיך זיהן ריידאקטארען. מילא, צייטען בייטען זיך און מיט זיי די מענשען און זייערע השגות. אבער אמאהל, כדי צו ווערען א תלמיד חכם, אדער א רב, האט מען געברויכט פריהער לערנען, שארפען דעם מוח און גוט זיך מיגע זיין, ביז מ'האט דערגרייכט די מדרגה פון א בן־תורה. ס'פלעגט אויך טרעפען, אז דאס לערנען האט אויך נישט געהאלפען, (דער קאפ האט נישט אויפגענומען) האט אזא יונגערמאן, א קאנדידאט אויף א רב, פשוט רעזיגנירט, אדער רחמנא ליצלן משוגע געווארען. אזוי גיבען איבער די זקנים — די לעבעדיגע כראניקעס פון דער פערלאפענער צייט.

פאר דאס איז היינט דער ענין רעדאקטארסטווא שוין גארנישט אזא הארבער פראבלעם ווי דאס אמאליגע לומדות. און ס'איז נישט קיין וווּנדער: אין א צייט פון אנ'אונגעהוירען אויפשוואונג פון דער טעכניק ווערט אלץ געמאכט שנעל און פיבערהאפט ווי אויף א בעשטעלונג און איבער נאכט ווערט געבוירען א רעדאקטאר. נישט געלערנט און נישט געלייענט, נישט געפאקט און נישט געמאזעלט פאלט אראב א פערטיגער רעדאקטאר ווי פון א הארמאט אויסגעשאסען.

מאמעס, ארימע מאמעס, וואס טהוען זיי דען נישט פאר זייערע קינדער, כדי זיי זאלען זיך נישט ברויכען אזוי שטארק צו מוטשען און אזוי שווער צו הארעווען. אויב שוין נישט קיין תלמידי חכמים, טא זאל שוין כאטש זיין רעדאקטארען.

האט טאקע געטראפען און איינע אזא ראדאמער מאמע האט אויסגעוועהלט די קרוין פון דער זיבעטער מלוכה און עס אנגעטוהן איהר זוהן אויפ'ן קאפ.

און געשעהן איז עס אזוי:

אין א שענער אויסגעשטערנטער לבנה־נאכט ווען זי די מוטער איז אזוי געזעסען און געטראכט פון א תכלית פאר איהר זונעלע, וואס צו מאכען פון איהם, צי א רב, א דאקטאר, אנ'אדוואקאט, צי א קרעמער, אדער א בעל־מלאכה — איז זי אזוי טראכטענדיג איינגעדרימעלט און ס'איז איהר צום חלום געקומען א מלאך און אויסשפרייטענדיג זיינע ווייסע פליגעל איבער איהר קאפ, האט ער איהר שטיל איינגעשעפטשעט אין אויער: א רעדאקטאר.

און מעהר האט מען נישט בעדארפט. מילא, אז דעם מלאך איז ליב, איז מיר ניחא — האט די מאמע א בעזעלטע שטילערהייט צו זיך געמורמעלט, אראבשארענדיג מיט די הענד דעם שלאף פון איהרע האלב־פערמאכטע אויגען (ווען זי וואלט צעעפענט איהרע אויגען וואלט זי דערזעהן אנשטאט א מלאך א צעכיכיקטען לץ)

עפעס האט די מאמע יא געהערט נאר וואס — ווייסט זי נישט, ווייל אין דעם דערבייאיגען צימער האבען זיך געלאזט הערען טריט. דאס זענען טאקע געווען די טריט פון איהר זונעלע, וואס איז געקומען איהר איבערלייענען ויינס א פריש „פערפאסטעס" ליד: „די צעקוועטשטע פליג".

ווען דער זוהן האט געענדיגט זיין לייענען, האט די מאמע איהם געגלעט און געטוהן אזוי צו זאגען:

— זוהנעלע מיינס, אז איך הער דיינע לידער, קען איך גארנישט פערשטעהן פארוואס די מענשהייט האט אוועקגעגעבען די קרוין אזא ביאליק'ן און דיך פערשוויגען. ביאליק אליין, כ'לעבען, וואלט זיך פערשעמט פאר דיינע לידער. הגם כ'האב זיי נישט געלייענט, און קען זיי נישט, דאך פיהל, אז עס איז אזוי. איז ער דאך, דער ביאליק, שוין געשטארבען און מיטגענומען מיט זיך די קרוין. דערפאר מוזטו זונעלע טראכטען פון א צווייטען תכלית. א רב ווערען, זעהסטו, קענסטו נישט. א שוואך קעפעלע ביי דיר. ביסט נישט בשלום מיט די קליינע אותיות'לעך; א דאקטאר, אנ־אדוואקאט? — האסטו נישט געענדיגט קיין קלאסען, חוץ דעם דארף מען לערנען, שטודירען און הארעווען. און עפעס אנדערש ווערען — פאסט נישט. בכן

מען קלינגט אויף אלע גלאָקן: איבערשיכטונג, פּראָדוקטיוויזאַציע

און קיין יודישע מויערער זעהט מען נישט אויף די רושטאוואניעס ביי די יודישע הייזער.

אין שטאָדט געהט איצט אַן אָנאינטענסיווע אַרבייט אַרום דעם רעמאָנט פון די הייזער. ביי דער דאָזיגער אַרבייט זענען בעשעפטיגט אַ גרויסע צאָל קריסטליכע מוראַזשעס. צווישען זיי איז קיין יודישען מוראַזש אפילו אויף א רפואה נ׳שט צום געפונען, נישט קוקענדיג, וואָס עס פעהלען ממש אויס הענד.

מיט דער דאָזיגער ערשיינונג האָט זי פעראינטערעסירט אונזער א לעזער, דער ה׳ משה דאווידזאָן, וועלכער איז געקומען מיט א ט ע נ ה צו אונז אין רעדאַקציע, הלמאי די אַלע אינסטיטוציעס, פעראיינען און געזעלשאפטען, וועלכע רעדען אזוי פיעל פון איבערשיכטען און פראָדוקטיוויזירען די יודישע מאסען — פאַרוואָס זיי פערנאכלעסיגען דעם געביעט פון בוי-אַרבייט און בילדען נישט אויס דעם טיפ פון א יודישען מוראַזש ביי אונז אין שטאָט, יודישע מוראַזשעס וואָלטען בכלל געקענט תמיד פערדיענען ביים דאָזיגען פאַך און בפרט אין איצטיגען סעזאָהן, ווען ס׳איז נישטאָ קיין הויז, וואָס מזאל נישט טונקעווען, אָדער רעמאָנטירען, אזוי אויסענווענדיג און אזוי אינוועניג.

אין ראדאָם איז דאָ א היבשע צאָהל יודישע הייזער, וועלכע וואָלטען דאָן געקענט בעשעפטיגען א סך אַזעל יודישע מוראַזשעס.

דער ה׳ דאווידזאָהן גיעט אגב אָן א פאקט וואָס צוט קריסטליכען בוי-מייסטער, וועלכער רעמאָנטירט דעם ה׳ מענטליקס הויז אויפן וואָהעל, האָט זיך געווענדעט א יודישער חלוץ, א מוראַזש, ער זאָל אים אָננעמען צו דער אַרבייט. דער מייסטער האָט געצווייפעלט אין זיינע פעהיגקייט. אָבער ווען ער האָט איהם אוועקגעשטעלט אַרבייטען אויף פּרובע, איז דער קריסטליכע מייסטער שפּעטער איבערראַשט געוואָרען פון דער אויסגעצייכענטער פאַכמענישער אַרבייט פון דעם חלוץ, אַזוי, אז ער בעט זיך איצט פשוט, מ׳זאָל אים געבען אזעלכע געניטע פאַכלייט. אָבער מעהר ווי איין חלוץ אזעלכער איז נישטאָ אין ראדאָם. אויך דער חלוץ איז נישט קיין ראדאָמער. ער שטאַמט פון די קרעסען, וואו דאָס דאָזיגע פאַך איז גוט ענטוויקעלט און פערשפּרייט צווישען יודען.

ביי אונז אין ראדאָם רעדט מען בלויז פון גוטע זאכען. אז עס קומט צו עפּעס טהון א פלייץ א מבול פון פּראָיעקטען און פּלענער, וואָס ווערן קיינמאָל נישט רעאליזירט. צו נעמען זיך צו אזא פשוט׳ע זאך, ווי אָרגאניזירען א גרופּע יודישע יונגעלייט און זיי אויסלערנען אָלס מויערער — דאָס פאַלט קיינעם פון אונזערע פּארטייען און אָרגאניזאציעס נישט איין די שטאָדט איז פול מיט רישטאוואניעס ארום די הייזער, מען טינקעוועט, מען רעמאָנטירט, די מוראַזשעס זענען פערזאָרגט מיט אַרבייט, אָבער קיין יודען אויף די רישטאוואניעס, אפילו פון יודישע הייזער, זעהט מען נישט.

וואו איז די ראדאמער יודישע געזעלשאפט — פרעגט ה׳ דאווידזאהן, פארוואס זאל מען נישט קענען בעווייזען אזא גרינגע זאך ווי צונויפנעמען א 30 — 40 יודישע אַרבייטסלאזע יונגעלייט און זיי אויסלערנען דאָס דאָזיגע פאך, וואס דארף געדויערן א קורצע צייט. כדי אזוי א־ום צו מאכען זיי פּראָדוקטיוו און געבען זיי די מעגליכקייט צו פערדיענען אויף חיונה?

א פולשטענדיגע גערעכטע טענה.

12 שילער פון דער יודישער גימנאזיע בעקומען מאטורעס.

די לעצטע טעג זענען פערענדיגט געוואָרען די מאטורע - עגזאמענס אין דער יודישער גימנאזיע „פשיאטשול-וויעדזי". פון 16 שילער און שילערינס, וואָס זענען צוגעגאנגען צום מאטורע-עגזאמען זענען 2 אָבגעפאַלען. ס׳איז געבליבען 14 און פון זיי האָבען צוויי נישט אויסגעהאַלטען דעם מינדליכען עגזאמען. אויף אזא אופן איז געבליבען 12, וועלכע האָבען דעם עגזאמען בעלעגט און בעקומען רייפקייט-צייגנישען.

די נעמען פון די שילער און שילערינס, וואס האָבען אויסגעהאלטען דעם מאטורע - עגזאמען זענען:

חנה בעקערמאַן, משה לייב דאנציגער משה אייזענבערג, חיה גראַנעק, אברהם מנחם הירשענהאָרן, ברכה גאָלדע קייזער, בינם בן ציון אָראָטש, משה רובינשטיין, יצחק שטשעראַנסקי, שיינע טיניע-וויצקא, שושנה וואָרטסמאַן, לייב וואודקא.

ווי מיר הערען וועלען די שילער וואָס זענען נישט צוגעלאָזען געוואָרען אָדער נישט געקענט בעלעגען דעם עגזאמען — קענען צוגעהן צום מאטורע-עגזאמען צום צווייטען מאָהל אין ליסטאָפּאַד היינטיגעס יאָהר.

אין ראדאָם זענען פערהאַן בערך 30 שילער פון פערשידענע גימנאזיעס, וואָס זענען נישט צוגעלאָזען געוואָרען, אָדער דורכגעפאַלען ביי דער מאטורע און זיי אַלע וועלען קענען געניסען פון דער הנחה צו צוגעהן צים צווייטען מאהל צום עגזאמען אין צווייטען טערמין אין ליסטאָפּאַר.

דער סוד פון כינע.

אמאָליגע צייטען האָבען בלויז די כינעזער געוואוסט דעם סוד ווי אזוי צונויפצושטעלען די בעסטע און געשמאַקסטע טהיי-מישונגען. אין די לעצטע יאָהרען זענען אָבער אויך די אייראָפּעער דערגאַנגען דעם דאָזיגען סוד און אזוי למשל איז די ענגלישע טהיי בעריהמט איבער דער גאנצער וועלט.

ווען די בעקאַנטע אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען א. ג. «יאַווא» אין ראַדאָם האָט בעשלאָסען אויסצוברייטערען איהר טעטיגקייט דורך גרינדען אַן אָבטיילונג פאַר׳ן אימפּאָרט פון טהיי האָט זי צום ערשט דורכגעפיהרט לאַנג-דויערענדע קאָסטבאַרע פאַכמענישע פאָרשונגען אין ענגלאַנד און א דאַנק דעם איז עס טאַקע איהר געלונגען, אז די נייע סאָרטען טהיי מיט׳ן גלאָק אונטער דעם נאָמען „בעלל-טהיי" זאָלען בעזיצען די אַלע זעלטענע מעלות: א וואונדערבאַרען געשמאַק, סובטעלען אראַמאַט און דערצו נאָך צו זיין זעהר שפּאָרזאם ס׳הייסט צו קענען גוט אָנציהען ביים פערבריהען און ארויסגעבען שטאַרקען „עסענץ".

די בעסערע סאָרטען מאַכען פאַקטיש אויס צום ביליגסטען. פון דאָזיגען כלל דאַרף וויסען יעדע פּראַקטישע בעל-הבית׳טע. וואָרום וואָס קומט ארויס דערפון, אז מען ברענגט זיך שוין איין די פּאַר געצעהלטע גראָשענס ביים קויפען די טהיי, ווען דערפאַר פיהלט מען נישט אין איהר קיין שום געשמאַק און זי גיעט פון זיך ווייניג אַרויס.

די „בעלל-טעה" מיט׳ן גלאָק געפינט זיך אין פערקויף אין עטליכע סאָרטען מיט אָריגינעלער פערפּאַקונג פון פערשידענעם געשמאַק און פּרייז.

בכדי צו מאַכען צוגענגליך די נייע סאָרטען טהיי מיט׳ן גלאָק פאַר די ברייטסטע קאָנסומענטען-מאסען, זענען געוואָרען ארויסגעלאָזען צום פערקויף אויך קליינע פּאַקונגען, אָנהויבענדיג פון א האַלבען דעקאָ. יעדער עטיקעט פון „בעלל-טהיי" איז פערזעהן מיט די פּאַרשריפטען ווי אַזוי ריכטיג צו פערבריהען די טהיי און אַזוי-ארום קען מען שוין אויך פאַר א פּאָר גראָשען בעקומען די מעגליכקייט צו טרינקען א גוט און געשמאַק גלעזעל טהיי, וואָס פרישט - אויף דעם מענש.

דאס געלד פון די מאַרקעס צוגענומען און די ביטעס פערניכטעט.

דער וואזשני פון שטאדט-געריכט שאַפּראנסקי האט בעקומען געלד אויף איינצוקויפען סטעמפעל-מארקעס וואס מען קלעבט ארויף אויף די ארייגגעטראגענע ביטעס אין געריכט. ער האט די מארקעס נישט געקויפט, דאס געלד אראבגעלאזט אין קעשענע און די ביטעס פערניכטעט.

ווען דער וואזשני שאפּראנסקי האט שוין געהאט צוגע׳לקח׳ענט 240 זל. האט ער געמאכט פליטה. מ׳האט איהם געפאקט און איצט דראהט איהם א גאר נ שט קשה׳דיגען פראצעס אין זעלבען געריכט, וואו ער האט געדיענט.

ס׳זענען געווען קלאנגען, אז ער האט געוואלט בעגעהן זעלבסטמארד, אבער דאס איז נישט אמת

פאָלג מיך, מיין זונעלע, נוץ אויס דיין שרייבערישען טאלאַנט און ווער א... רעדאַקטאָר. (ביים לעצטען וואָרט האָט זיך א שטערן פון הימעל אראָבגעריסען און אונטער זייער פענסטער האָט זיך צעהילכט א געלעכטער.)

דער זוהן האָט געכאַפּט די מאַמעס הענד און גענומען זיי קושען, אונטערזונגענדיג דאָס בעקאַנטע טעאַטער-ליד: „א מאַמעס הארץ, א מאַמעס הארץ".

פון דעמאָלט אָן, כאָטש האָק און טרען לעדער, וויל ער נישט אנדערש, ווי נאָר ווערען א רעדאַקטאָר, און ער איז עס ענדליך געוואָרען, און אָנגעהויבן ארויסגעבען א צאַטינג אין ראדאָם. אין יענעם טאָג איז צו מיר אַריינגעקומען מיינער א שכן און געהאט צו מיר גרויס תרעומות, הלמאי ס׳איז הפקר א וועלט און מען דערלאָזט אזא עם-הארץ זיך מטפל זיין מיט א פעדער. דערביי ווייזט ער אונז די לייד-אַרטיקלען פון נייעם האָצמאַכדיקען רעדאַקטאָר און מיר האַלטען זיך ביי די זייטען פון געלעכטער. די שפּראַך קוליעט אויף ביידע פיס, עפּעס איז זי גאָר קיין יודיש נישט, דער געדאַנק איז אין האָצע-פּלאַצע און איין זאַץ צום צווייטען קלעבט זיך ווי אַרבעס צו א וואַנד. עס דערמאָנט זיין אמאָליגע לידער-שאַפען: גראָם — שטראָם, מאַך מיר א ליעטניק, אויף וואָס די מאַמע האָט נביאות געזאָגט, אז עס וואַקסט אַ שטערן, פאַר וועלכען ביאַליק אַליין וועט פערטונקעלט ווערען. מיר האָבען געלאַכט און זיך געוויילט פון דעם הומאָריסטישען שטאָף אין דער האָצמאַך-אויסגאַבע, אָבער מיין שכן האָט זיך געבייזערט:

— איהר לאַכט ס׳איז דאָך א שרייענדיגער סקאַנדאַל, איינפאַכע הפקרות. נאָט אייך און ליינט, מ׳דאַרף דאָך אזא איינעם שיקען אין חדר אריין אים לערנען עברי.

מיר האָבען נישט געקענט דעם שכן מיטרייסען, אז ער זאָל אויך מיט אונז מיטלאַכען און ער האָט גענומען זיין קאַפּעליוש און א וועק א ברוגז׳ער.

אָבער א שפּאַס אָן א זייט. מיין שכן איז טאַקע גערעכט. ס׳איז באמת א שרייענדיגער סקאַנדאַל, וואָס די אונזערע פּראָווינציאַלע יונגעלייט מאַכען פון יודישען וואָרט, פון יודישען לשון. אנשטאָט צו געהן אין חדר אריין און לערנען מה קמשמאָ לן א זאַך, א קאַמאַ, א סטיל, געדאַנק און גלאַט אזוי, ווי מ׳שרייבט אויף א יודיש וואָרט — האָט מען זיך גענומען מיט איין זעץ צו „דיכטונג" און „פּרעסע". ביים ערשטען איז איהם געשעהן, דעם „רעדאַקטאָר", א גרויס נס, וואָס ער האָט דערפון אָבגעהאַקט. פיהלענדיג דאָ שפּאַטישע געלעכטער האָט ער זיך פערשעמט און פערפּאַקט דאָס שמות (שיימעס. מיר לייגען אזוי אויס ער זאָל פערשטעהן)' איצט האָט ער זיך צוגעקלעבט ווי סמאָלע צו דער „פּרעסע" און פערשוואַרצט איהר, נעבעך, ס׳פּנים, אז ס׳איז פשוט א רחמנות צו קוקען. ס׳דאַרף איהם דעריבער געשעהן דאָס צווייטע נס, אז דער „מלאך" זאָל קימען צום צווייטען מאָהל דער מאַמען צום חלום און זאָגען איהר, אז ער האָט געמיינט אויף א געלעכטער, אז ער האָט געטריבען ליצנות.

ווי טראַגיש עס זאָל נישט זיין פאַר דעם „רעדאַקטאָר" דער דאָזיגער חלום אין שפּאַס, וועלן מיר אים דאָך רעקאָמענדירען א בריוועןשטעלער און זאָל ער זיך דאָרט אויסלערנען. אויב שוין נישט קיין אַרטיקלען אָדער „אינטערוויוען", טאָ זאָלען כאָטש זיין כלה-בריוועלעך צו קענען א שידוך טוהן, חתונה האָבען און פערלעגען זיך א פּרעמעל. דער דאָזיגער בריוועןשטעלער, רעכענען מיר, וועט זיין פאַר איהם א גוטע סגולה. ער וועט אים ארויסטרייבן דעם „רעדאַקטאָרישען" טשאַד פון קאָפּ, ער וועט פערשפּאָרען צו לויפען א פּערשמייעסער, א צעפּאַטעלטער ווי א ווינט; ער וועט דאַן אויפהערען אריינשטעקען די נאָז אומעטום, קהל׳ן זיך און רייבען זיך ביי גרויסע מענשען, וואָס פערשטעהען נישט וואָס ער וויל פון זיי. און אויב דאָס זאָל אויך חלילה נישט העלפען, — ווער ווייסט צי ער וועט נישט דאַרפען פאָהרען צו צדיקים, וואָס טרייבען ארויס דיבוקים.

צו וואָס פליהען אין הימעל אריין, אז מ׳האָט נישט קיין פליגעל; צו וואָס מאַכען זיך פאַר א גרויסען מענש, אז מען איז נאָך קיין קליינער אויך נישט!

דאס לעבען אין קעלץ.

שווערע אויטאָ־קאַטאַסטראָפע ביי קעלץ.

שבת אינדערפריה האָט פּאַסירט א שווערע קאַטאַסטראָפע מיט אַן־אויטאָ, וועלכער איז געפאָהרען פון ווארשא נאָך בוסק. ווען דער אויטאָ האָט זיך שוין געהאַלטן ביים דערנעהנטערן צו קעלץ איז פליצלינג איבער׳ן שאָסע דורכגעלאָפען א 10־יעהריג מיידעלע. דער שאָפער האָט, וועלענדיג פארהיטען דאָס מיידעלע פון אַן׳אומגליק, האסטיג א קערעווע געטהוין דעם אויטאָ אָן א זייט, אָבער ליידער פאַטאַל, אז דאָס מיידעלע איז אַרונטער אונטער די דער און דער אויטאָ האָט זיך אָנגעשטויסען אָן א סלופּ און צעשמעטערט געוואָרען. פון דעם שטויס זענען שווער פערוואונדעט געוואָרן די פּאַסאַזשירען, וועלכע זענען אינוועניג געזעסען: דער ווארשאווער יודישער אינדוסטריעלער פּאַוועל אוסאראָוו, העגריק ענגעל און דער שאָפער א. דאָראָן.

אַלע פערוואונדעטע האָט מען גלייך געכאַפּט אין שפּיטאַל אריין.

איסאראָוו׳ן האָט מען מיט א סאַני־טאר־אעראָפּלאַן תיכף איבערגעפיהרט קיין ווארשא אין קליניק אויף זגאָדנא 1 וואו מען האָט אים תיכף געמאַכט א בלוט־טראַנספוזיע. זיין צושטאַנד האָט א ביסל פערבעסערט. די איבריגע 3 קרבנות געפינען זיך נאָך אין קעלצער שפּיטאָל, דערביי איז דער צושטאנד פון 10־יעהריגען מיידעלע אירענא פלעוואָוו זעהר א שווערער.

צוזאַמענפאָהר פון סטאַראָסטעס

אין דער וואיעוואָדזטוואָ איז אונטער׳ן פאָרזיץ פון וואיעוואָדע ה׳ דר. וול. דזיאַדאש, פארגעקומען א בעראטונג פון די סטאראסטעס פון גאנצען וואיעוואודזטווע־שטח.

שוואַרצע ליסטע פון יוד. סוחרים

היינטיגע יואָך איז פערספּענסליכט געוואָרען א שוואַרצע ליסטע פון אויסשליסליך יודישע סוחרים, וואס האבען גישט איינגעצאָהלט פאר דער „פאַמאָץ־זשימאָיוע“.

ווידער א ברילאַנטען־מציאה...

וויפיל מ׳זאָל נישט שרייבען ווענען די ברילאַנטען־מציאות, און ווארענען דעם עולם, געפינען זיך אָבער נאָך גענוג בעלנים, וועלכע זענען אמאטארען אויף שאנסאווע זאכען, ווי זאָגט מען, פרייער׳ס וואקסן איבער נאכט. אָט אין היינטיגע יואָך געקומען קיין קעלץ, די כמעלניקער איינוואוינערין רחל אבראַמאָוויטש, און געהענדיג אויף שענקיעוויטשא גאַס, איז צו איהר צו אַן׳אונבעקאַנטע פּערזאָן, און איהר פארגעלעגט צו קויפען א טייערען ברילאַנטען פינגעריל פאר 500 זל. רחל אבראמאָוויטש האָט זיך די מציאה איינגעהאַנדעלט אָבער גרויס איז געוועזען איהר ענטוישונג דערוויסענדיג זיך, אז דאס איז א געוועהנליך געשליפענער שטיין, אָבער דער ברילאנטען־סוחר האָט שוין בעצייטענס אָפּגעצויגען...

פערשטאַרקטע אַרבייטען אין זאַגניינסק.

ביי די אַרבייטען פון די שטיין־האָספּרייען אין זאגנאנסק (קעלצער־געגענד) זעצט איצט בעשעפטיגט 1200 (צוועלף־הונדערט) אַרבייטער.

גניבות

יעקב נאָלדבערג (שיענקיעוויטשא 54) האָט געמאָלדען, דאָס מען האָט איהם צוגע׳גנב׳ט א אַנצוג אין דער ווערט פון 200 זל.

רחל זילבערשטיין (ראַמיאַלד 3) האָט געמאָלדען דאָס מען האָט איהר בע׳גנב׳ט די גאַרדעראָבע אין דער ווערט פון איינגע הונדערט זלאָטעס.

Kino «Casino»

עס ווערט געוויזען דער סענסאַציאָנעלער פילם א. נ.

BŁĘKITNA ZAŁOGA

שבת פון 2 בייטאָג אָן, אויפ׳ן אויסשליסליכען פערלאַנג פון פּובליקום ווערט געוויזען דער פּרעכטיגער יודישער פילם „ג ר י נ ע פ ע ל ד ע ר“

שטורעמס מיט אומגליקען אין קעלץ און קראָקאָ.

אין משך פון מאָנטאָגדיגען טאָג האָט א שטורעם־געוויטער געבושעוועט איבער קעלץ און אומגעגענד, ווי אויך איבער קראקא און אומגעגענד. דער שטורעם האָט געמאַכט קאָלאָסאַלע שאָדענס. הינטער קעלץ איז אפילו אַן עלטערע קריסטין דער׳הרג׳עט געוואָרן פון א דונער. אין קראקא איז צוליב דעם ווינט אומגעפאַלען א וואָגען, און 18 פערזאָן זענען שווער צעשעדיגט געוואָרען.

Z okazji zaręczyn
p. Mani Zajączkowskiej z p. Mgr. W Lubelskim (Katowice)
najserdeczniejsze życzenia
składają: H. Cukiermanówna, H. Herszkowiczówna, S. Jasna.
Kielce.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ג. פריינד
איסר לאַליעצש מיט פר״ל **מרים מילער** (סטאָפּניץ)
ווינשען פיעל גליק
יעקב און **מאַניע אצאל.**

פיל גליק און צופרידענהייט ווינש איך מיין ליבען חבר
איסר לאָקיעצש, צו זיין פערלאָבונג מיט פר״ל **מרים מילער**
קעלץ. **אברהם גאָלדשלעגער.**

מיין ליבען חבר און פריינד
איסר לאַקיעצש צו זיין פערלאָבונג מיט פר״ל **מרים מילער** (סטאָפּניץ)
ווינש איך א הארציגען מז״ט.
יעקב בימקא

אלתר יוסף ערליך ז״ל.

פערגאַנגענעם פרייטאָג איז אויפ׳ן געגנשער בית־עולם, אין ווארשא, געבראַכט געוואָרען צו איביגע רוה, דער אָנגעזעהענער היגער ציונ. עסקן, עהרען־פרעזעס פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. געוועזענער וויצע־פּרעזעס פון דער קעלצער קהלה, אלתר יוסף ערליך ז״ל וועלכער איז אין עלטער פון 48 יאָהר געשטאָרבען אין א ווארשאַווער קליניק. אין דער לויה וואָס איז פאָרגעקומען אין ווארשא, האָט זיך בעטייליגט אַ גרויסער עולם, דערונטער די אָנגעזעהענע ציוניסטישע טהוער ווי ד״ר קליינבוים, ד״ר י. שיפּער, הרב טרייסטמאַן און אנד. אויפ׳ן בית־עולם זענען געהאַלטען געוואָרען א רייהע הספּדים דורך די ה״ה דר. שיפּער, א. ל. בלאָך און פון היגען ציוניסטישען עסקן דיר. דוד ראָזענבערג, וועלכער האָט אין ריהרענדע ווערטער געזעגענט דעם נפטר אין נאָמען פון די קעלצער ציוניסטען.

ווען די טרויעריגע ידיעה איז אָנגעקומען קיין קעלץ, האָט זי געמאַכט א שטארקען רושם אויף דער אָרטיגער יודישער בעפעלקערונג. אין זאָל פון ציוני־בסישען קלוב איז פאָרגעקומען אָ טרויער־זיצונג. נאָכדעם ווי דער נפטר איז באָעהרט געוואָרן מיט אויפשטעהן זענען מיט רעדעס אַרויסגעטרעטען א. גראנדאפעל, און י. מ. רייזמאַן, וועלכע האָבען אָנגעוויזען אויף די פערדינסטען פון נפטר פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג. אין אַ דערדריקענדער שטימונג איז זיך דער עולם פונאַנדערגעגאַנגען.

דער פערשטאָרבענער האָט געשטאַמט פון א מיוחס׳דיגער פאַמיליע אין וואָלבראָם. אויך אין פּריוואַטן לעבען האָט ער בעוויזען זיך בעליבט צו מאַכען ביי די מאַסען אַ דאַנק זיין איידעלען כאַראַקטער. ער האָט געטיילט צדקה מיט אַ ברייטע האַנד.

יהו זכרו ברוך!

ר׳ בעריל פּיאַטראָווסקי ז״ל

אין עלטער פון דריי און זעכציג יאָהר איז היינטיגען דינסטאָג געשטאָרבען דער אָנגעזעהענער היגער איינוואוינער ר׳ בעריל פּיאַטראָווסקי, וועלכער איז געוועזען בעקאַנט אין שטאָדט, אַלס סאָלידער געוויסענהאַפטער סוחר און פערנונפטיגער מענש. זייענדיג אַ טריי־איבערגעגעבענער יוד, האָט ער פיל מענשען טובות געטוהן, אַרויסווייזענדיג זיין סובטעלען כאַראַקטער. די ידיעה וועגען טויט, האָט זיך באַלד פערשפּרייט אין שטאָדט, און א גרויסער עולם האָט געשטראָמט צו דער וואוינונג פון פערשטאָרבענעם, וועלענדיג אָנגעבען דעם לעצטען כבוד, דעם אָנגעזעהענעם בעל־הבית.

אין דער לויה האָט זיך בעטייליגט א ריזיגער עולם פון אַלע שיכטען פון דער געזעלשאַפט.

חבל על דאבדין, ולא משתכחין!

די היי־יעהריגע מאַטורע־עגזאמענס

די היי־יעהריגע מאטורע־עגזאמענס, זענען די לעצטע לויט׳ן אַלטען סיס. דען אין די גימנאזיום׳ס פערפליכטעט שוין דאס נייע שול־געזעץ. אין רעזולטאט פון די אדורכגעפיהרטע עגזאמענס, האבען די מאטורע־צייגנישען בעקומען, אין גימנאזיום פון פרוי זשוימנאוואדא, פאלגענדע שילערינס, וועלכע זענען אַלע צוגעלאזט געוואָרען צו די מינדליכע עגזאמענס: מלכה צווייגעל, רחל דצמבסקא, רחל פייקארשו, דארע הירשסואהן, רות איזאק, חנה קושמירסקא, הינדע לאקס, חנה לעמבערג, חנה רייזמאן, סימע רייזמאן, חנה רוזשיצקא, רייזעל רינג, חנה רייזיל שידלאווסקא.

אין דער קהלה־גימנאזיום:

יצחק בורשטין, מענדיל עלבירט, ק. פויער, מאיר פינקעלשטיין, מאיר פרידמאן, שמאי גוטמאן, פרץ גוטמאן, יצחק הערמאן, חנינא יאסני, יוסף קאהן, משה מארקסזאהן, וואלף מאראוויעץ, מענדיל טאקאלאווסקי, זלמן שלענצקי, טובי׳ טענענבוים, ישראל וויינריב, לייב ווינדראוויטש, עקיבא וויינשטיין, משה וויקינסקי, שלמה ווילנער.

אין דער מלוכה׳שער גימנאזיום, פאָלגענדע 3 יודען: קייזער, קאפלעוויטש, סערוועטניק.

נ. ע. אלתר יוסף ב״ר חנוך העניך ז״ל עהרליך

מי שהיה יו״ר של ההסתדרות הציונית בקילצי, חבר לועד הקהלה העברית בקילצי, חבר לועד העדיה

נפטר ונקטף, אחרי מחלה כבדה וממושכה, ביום ה׳ ל״ג בעומר תרצ״ח בשנת הארבעים ושמונה לימי חייו.

השרוים בצער גדול: **אמו, אשתו, בתו, חתנו, חמותו, אחיותיו, גיסיו, גיסותיו ומשפחתו.**

ריזיגע שריפה אין מאָגשעלי־כע קרבנות.

פערגאַנגענע וואָך איז אין אָסטראָוויעץ (קעלץ־וואָיעוו.) אויסגעבראָכן אַ ריזיגע שריפה, וואָס האָט זיך שנעל פונאַנדערגעשפּרייט אין די אַרומיגע הייזער. אין רעזולטאַט איז דאָס הויז פון חנה ניסקער געכצליך פערברענט געוואָרען. ביי די גרויסע שריפה איז אומגעקומען די עלף יעהריגע מלכה ניסקער. דער שאָדען בעטרעפט פינף און דרייסיג טויזענד זל. ס׳ווערט גע־פיהרט אַנ׳אויספאָרשונג.

נ. ע. דוב בער פּיאַטראָווסקי

הויז־אייגענטימער אין קעלץ

איז געשטאָרבען נאָך לאַנגע און שווערע ליידען מאָנטאָג דעם 23־טען מאַי 1938, (כ״ב אייר תרצח) אין עלטער פון 63 יאָהר, די לויה איז פאָרגעקומען דינסטאָג דעם 24 ד. ח. 3 אַ זייגער נ. מ. פון אייגענעם הויז פּל. פּילסודסקיעגאָ 7.

וועגען וואָס עס מעלדען די אין טיפען טרויער פערבליבענע.

קעלץ **פרוי, זיהן, שנירען, אייניקלעך, שוועסטער, ברודער און פאַמיליע.**

Do głębi dotknięci przedwczesnym zgonem nieodżałowanego

b. p. Altera Josefa Erlicha

wyrażamy troskanym rodzinom ERLICH i ZAGAJSKI nasze szczere współczucie

Henrykowie Baliccy w Kielcach

טיפען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאַמיליע **פּיאַטראָווסקי**

צוליב׳ן טוידט פון זייער מאַן און פאָטער

ר׳ בעריל ז״ל

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

די מתפללים פון **סאַקאַלאָווער שטיבעל** אין קעלץ

בעפרייט די אַרעסטירטע פון 1־טן מאַי אין קעלץ.

לעצטענס זענען בעפרייט געוואָרען די אַרעסטירטע פון די 1־מאַי־געשעהע־נישען, דערונטער אויך דער קאָרעס־פּאָנדענט פון דער „פאָלקס צייטונג״ ה׳ י. שמולעוויטש.

פיל גליק און פרייד, ווינשען מיר אונזער ג׳ חירס

ה׳ יוסף זאַיאַנטשקאָווסקי עם פרוי

צו דער פערלאָבונג פון זייער ל. טאָכטער

מאַניע מיט ה׳ מגר. **וואָלף לובעלסקי** (קאָסטשיין)

משה גאָטפריד עם פרוי, העניך קאַמינער

שחה לעפר נפשנו וקדר עלינו השמש על הלקח מאתנו ידידנו הכי־נאמן והכי אהוב, בעל נפש זכה ועדינה, איש מצוין במדותיו, אחד מיחידי סגולה אשר בן ישראל יתפאר

אלתר יוסף ערליך נ. ע.

שנפטר בלא עתו בל״ג בעומר ש״ז בווארשא.

אין די דמעות לבכות על מותו וגודל האסון מי יתנה.

ניטל פאר עירנו קילץ, פנה הודה, פנה זיוה ומי יתן לנו תמורתו.

השוכן בציון ינחם את אבליו השבורים והרצוצים ואת כל אוהביו.

מעריציו וחושבי שמו אשר בתוכם גם אנו

צבי ניעבעלסקי ומשפחתו בקילץ

Powiada ciotka do wujka najlepsze jest mydło „TRÓJKA"

CZARNIECKA GÓRA

PENSJONAT dla dzieci

położony vis a vis w samym lesie Zakładu Zdrojowego

w willi p. WERENSA

prowadzony pod kierownictwem pp. R. LANDAU i E. LASTMAN

zapewniona troskliwa opieka i doskonała kuchnia

— CENY PRZYSTĘPNE —

otwarty już od dn. 3 czerwca. Zgłoszenia przyjmuje „Przedszkole" Żeromskiego № 30

Szyboszlif

RADOM

Żeromskiego 20

Telefon 23-20

POLECA:

Lustra

Szkła szlifowane

Szyby

SKROMNIE i SOLIDNIE, BEZ KRZYKU i ALARMU

DAJEMY NAPRAWDĘ NOŻYKI W NAJWYŻSZYM GATUNKU.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół

to

kuchenki, żelazka grzejniki do rurek poduszki i inne

Do nabycia na dogodnych warunkach

w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 29 maja włącznie

WSPANIAŁY PODWÓJNY PROGRAM

Wielki film p. t.

„Obcym wstęp wzbroniony"

Dramat z życia kobiet żądnych sławy

w rol. gł. Katharine Hepburn, Ginger Rogers Adolphe Menjou

Film tysiąca przygód p. t. ŻÓŁTY PYŁ

W rol. gł. słynny cowboy RYSZARD DIX

Kino ADRIA

שבת דעם 28 1 און 3 אַ.

זונטאָג דעם 29 1 און 3 אַ.

פריהמאָרגען · פילמען

Polska komedja muzyczna

„TRÓJKA HULTAJSKA"

w rol. gł Wiszniewska, Sielańska Orwid Nad program: dodatki

אכטונג קעלץ! אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע · ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אינזער מיטאַרבייטער **ק. ביינוואַל**

שריפטליך רעדן מען זיך ווענדען: Red. „Radomer-Kielcer-Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר 1 חודש אין פוילען זלאָט, אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק, אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

Redaktor CH. M. HERC tel. 18-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20